

ΟΔΗΓΟΣ ΑΚΑ:

Μεθοδολογίες για την Ενίσχυση
της Κοινωνικής Δράσης και της
Δημοκρατικής Συμμετοχής

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΕΣ	6
Βάσεις για μεθοδολογίες GCE που προωθούν την κοινωνική δράση και τη δημοκρατική εμπλοκή	6
Ένας κοινός ορισμός της GCE	7
Γλωσσάρι των Κύριων Εννοιών και Θεμάτων	8
Δυνατά σημεία στην οργάνωση μιας Μετασχηματιστικής Μαθησιακής Εμπειρίας	12
Ομάδα στόχος — Η σημασία της εμπλοκής συμμετεχόντων από διαφορετικά περιβάλλοντα στο έργο ΑΚΑ	16
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΕΣ GCE ΠΟΥ ΠΡΟΩΘΟΥΝ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΤΟΠΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΤΙΣ 8 ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΧΩΡΕΣ	18
Βέλγιο	20
Γαλλία	21
Γερμανία	21
Ελλάδα	22
Κροατία	23
Ισπανία	24
Ιταλία	25
Πορτογαλία	25
Αξιολόγηση	26
ΤΑ 6 ΒΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ SOLIDAR ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ GCE	28
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	32
Και τώρα, τι ακολουθεί; Ο κόμβος μάθησης του Ιδρύματος SOLIDAR	33

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το έργο AKA (Awareness, Knowledge, Action) Active Citizens διήρκησε δύο ολόκληρα χρόνια (2022-2024) γεμάτα μετασχηματιστικές εμπειρίες και νέες οπτικές. Το έργο είχε (και συνεχίζει να έχει) ως στόχο την ενίσχυση της δημοκρατικής συμμετοχής και εμπλοκής των νέων, ιδιαίτερα όσων προέρχονται από ευάλωτα κοινωνικά περιβάλλοντα, στις 8 χώρες όπου υλοποιήθηκε. Ζώντας σε έναν κόσμο όπου εξακολουθούν να υπάρχουν ανισότητες που απειλούν τη συμμετοχή των νέων στις δημοκρατικές διαδικασίες, αποδεικνύεται ότι υπάρχει ακόμη πολύς δρόμος για την καλλιέργεια δημοκρατιών χωρίς αποκλεισμούς. Τα νεαρά άτομα, ιδίως όσα προέρχονται από περιθωριοποιημένες κοινότητες, είναι συχνά τα πρώτα που αντιμετωπίζουν εμπόδια και αποκλείονται από πολιτικές συζητήσεις που αφορούν το δικό τους και το κοινό μας μέλλον.

Στην αρχή αυτού του ταξιδιού AKA, το Ίδρυμα SOLIDAR μαζί με τους φορείς-εταίρους, σχεδίασαν ένα έργο με σκοπό την αντιμετώπιση αυτών των ανισοτήτων, την κινητοποίηση του τοπικού περιβάλλοντος και τη δημιουργία τρόπων που εξασφαλίζουν την ενεργό και ουσιαστική συμμετοχή των νέων στη δημοκρατική ζωή των κοινωνιών όπου ζουν. Για να διερευνήσει βιώσιμους τρόπους καλλιέργειας δημοκρατιών χωρίς αποκλεισμούς και να οικοδομήσει αυτή τη γέφυρα για τη νεολαία, το έργο χρησιμοποίησε έννοιες και μεθοδολογίες της Εκπαίδευσης για την Παγκόσμια Ιδιότητα του Πολίτη (Global Citizenship Education - GCE) για να ενδυναμώσει και να ενθαρρύνει τον κόσμο μέσα από εργαστήρια ευαισθητοποίησης και ανταλλαγής γνώσεων, παρέχοντας τα απαραίτητα εργαλεία για να βρουν λύσεις σε ζητήματα και να συμμετέχουν αποτελεσματικά στις δημοκρατικές διαδικασίες.

Καθ' όλη τη διάρκεια του έργου, οι εταίροι σε συνεργασία με το Ίδρυμα SOLIDAR, συμμετείχαν στη συνεχή αμοιβαία μάθηση, στην καθοδήγηση, στην ενίσχυση της αίσθησης της κοινότητας μεταξύ των εκπαιδευτικών και των συμμετεχόντων και στη δημιουργία ενός ασφαλούς χώρου για τους νέους να σχεδιάσουν το δικό τους μαθησιακό ταξίδι και να αναλάβουν δράση αναλόγως. Αυτή η συνεργασία βοήθησε τους συμμετέχοντες να αποκτήσουν κατανόηση σχετικά με κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα, να μάθουν για τους ρόλους τους στις δημοκρατικές κοινωνίες και να συμμετάσχουν σε πολιτικές συζητήσεις ενισχύοντας τις φωνές τους απέναντι σε υπεύθυνους χάραξης πολιτικής.

Η παρούσα έκδοση είναι ένας πρακτικός οδηγός που απευθύνεται στο σύνολο των εκπαιδευτικών/εκπαιδευτών και επαγγελματιών εκπαίδευσης που ενδιαφέρονται να υλοποιήσουν μετασχηματιστικές μαθησιακές εμπειρίες. Προσφέρει συγκεκριμένα εργαλεία, προσεγγίσεις, ορισμούς και 6 προσαρμοζόμενα βήματα που θεωρούμε ότι μπορούν να υποστηρίξουν την κοινότητα των επαγγελματιών της εκπαίδευσης στην εξοικείωση τους με την Εκπαίδευση για την Παγκόσμια Ιδιότητα του Πολίτη (GCE) και ως εκ τούτου να είναι σε θέση να την ασκούν, ή να αναπτύξουν περαιτέρω διαφορετικές μεθοδολογίες. Παρέχοντάς το σε οκτώ γλώσσες, στοχεύουμε να παρουσιάσουμε κύριες έννοιες, θέματα και χρήσιμες μεθοδολογίες προκειμένου να επισημάνουμε τις παιδαγωγικές προσεγγίσεις της μη τυπικής εκπαίδευσης όπως αυτές εφαρμόστηκαν και επηρέασαν τον πληθυσμό των συμμετεχόντων σε συνάρτηση με τις διαφορετικές καταγωγές ή/και αναφορές τους.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το AKA (Awareness, Knowledge, Action) Active Citizens¹, συγχρηματοδοτούμενο από το πρόγραμμα CERV της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, διήρκεσε δύο χρόνια (2022-2024) και **είχε ως στόχο την προώθηση της δημοκρατικής συμμετοχής και εμπλοκής σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ)**, ιδιαίτερα της νεολαίας προερχόμενης από **ευάλωτα περιβάλλοντα** των **8 χωρών** του έργου, μέσα από **δραστηριότητες βασισμένες στην Εκπαίδευση για την Παγκόσμια Ιδιότητα του Πολίτη (GCE)** οι οποίες υλοποιήθηκαν στα αντίστοιχα **κέντρα κοινότητας**. Το έργο τέλεσε υπό τον συντονισμό του Ιδρύματος SOLIDAR², σε συνεργασία με τους εταίρους του έργου, όπως Associazione di Promozione Sociale (ARCI)³ (Ιταλία), Ceméa⁴ (Γαλλία), Center for Peace Studies (CPS)⁵ (Κροατία), ΔΑΦΝΗ ΚΕΚ⁶ (Ελλάδα), Diáspora Sem Fronteiras⁷ (Πορτογαλία), Liga Española de la Educaci3n⁸ (Ισπανία), Pour la Solidarité⁹ (Βέλγιο) και Willi-Eichler Akademie¹⁰ (Γερμανία).

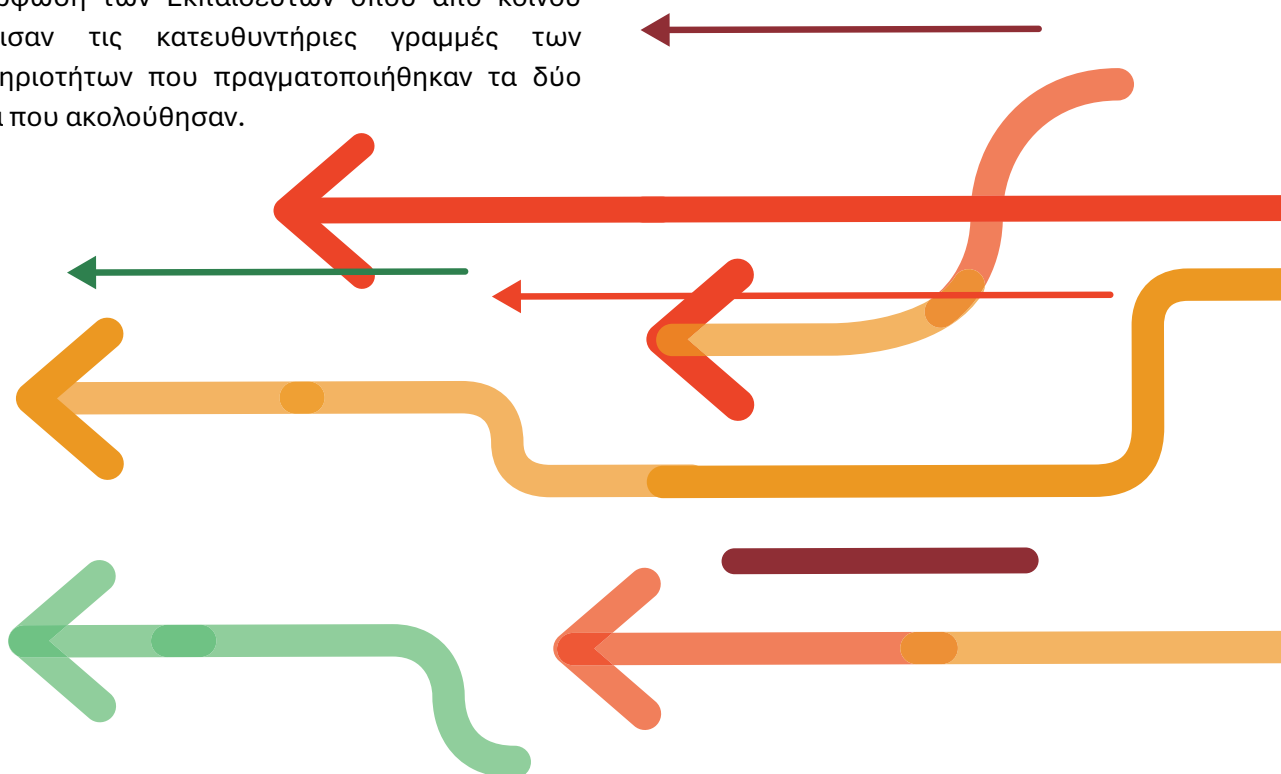
Υπό το πρίσμα των ευρωπαϊκών εκλογών του 2024, αλλά και στο ευρύτερο πεδίο δράσης για τη επίτευξη δικαιότερων, πιο ισότιμων κοινωνιών που ζουν αρμονικά μεταξύ τους και με το περιβάλλον σε παγκόσμια κλίμακα, είναι σημαντικό να προωθηθεί και να τονωθεί η συμμετοχή των νέων, ενός τμήματος του πληθυσμού που είναι συχνά πρόθυμο να συμμετάσχει στην πολιτική, αλλά δεν έχει πάντα τα κατάλληλα εργαλεία για να εκφράσει τα αιτήματά του και να αλληλεπιδράσει με τις δημοκρατικές διαδικασίες της ΕΕ. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό στην περίπτωση εκείνων που προέρχονται από ευάλωτα περιβάλλοντα ή εκείνων που, λόγω διασταύρωσης συγκεκριμένων χαρακτηριστικών και ιδιοτήτων τους, αντιμετωπίζουν εμπόδια στην πολιτική τους συμμετοχή. Με την προώθηση της συμμετοχής τους στη δημοκρατική και πολιτική ζωή της ΕΕ, μπορεί να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ της τοπικής τους πραγματικότητας και της ευρύτερης ευρωπαϊκής διακυβέρνησης.

Πιο συγκεκριμένα, για να κινητοποιήσει τα κοινωνικά περιβάλλοντα και να διερευνήσει τρόπους εμπλοκής στην πολιτική ζωή, το έργο διαμόρφωσε και δοκίμασε μεθοδολογίες βασισμένες στη GCE με στόχο να ενδυναμώσει τα νεότερα άτομα να εμπλακούν μέσα από την Ευαισθητοποίηση και τη Γνώση, με αποτέλεσμα τη Δράση για την αντιμετώπιση των κοινωνικών προκλήσεων προς μια Δίκαιη Μετάβαση (Just Transition), καθώς και των δομικών ανισοτήτων των κοινωνιών μας με **συλλογικό** και **διακρατικό** τρόπο. Τα νεαρά άτομα που συμμετείχαν στα εργαστήρια είχαν την ευκαιρία να αποκτήσουν επίγνωση των τρέχουσων κοινωνικών και περιβαλλοντικών προκλήσεων, να κατανοήσουν τον ρόλο και τις ευκαιρίες τους σε μια δημοκρατική κοινωνία καθώς και τη συμβολή των διαφορετικών και ποικίλων συνεργαζόμενων φορέων / ενδιαφερόμενων μερών. Με αυτόν τον τρόπο, είχαν επίσης την ευκαιρία να μάθουν για την πολιτική της ΕΕ και πώς να την επηρεάσουν δημοκρατικά, να αλληλεπιδράσουν με τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και να αναπαραγάγουν τις μεθοδολογίες που χρησιμοποιήθηκαν για να διατηρήσουν και να επεκτείνουν την κοινωνική τους δράση και μετά το πέρας του έργου. Καθ' όλη τη διάρκεια του έργου, οι εταίροι είχαν **την δυνατότητα συνεχούς και αμοιβαίας ανταλλαγής απόψεων και μάθησης, συζητώντας όσα προέκυπταν στα εργαστήρια, συμβάλλοντας στην αίσθηση του ανήκειν στην ΕΕ** και διευκολύνοντας έμμεσα τη δημιουργία μιας κοινότητας που αποτελείται από εκπαιδευτικούς και νέους που συνεργάστηκαν για δύο χρόνια, τόσο για την προσωπική τους βελτίωση όσο και για τη βελτίωση των κοινοτήτων τους σε τοπικό, αλλά

και προοδευτικά σε πανευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο.

Μέσω αυτής της έκδοσης, οι εταίροι του έργου στοχεύουν να παρουσιάσουν τα κύρια χαρακτηριστικά της ορολογίας και των μεθοδολογιών που χρησιμοποιήθηκαν σε όλο το έργο και τις διάφορες ομάδες-στόχους που συμμετείχαν ενεργά, περιγράφοντας αφενός τις παιδαγωγικές προσεγγίσεις μη τυπικής εκπαίδευσης που εφαρμόστηκαν και αφετέρου τον τρόπο που οι ίδιες επηρέασαν τους συμμετέχοντες. Οι προτεινόμενες μεθοδολογίες προέκυψαν από την κοινή κατανόηση του τί είναι η Εκπαίδευση για την Παγκόσμια Ιδιότητα του Πολίτη και του τρόπου άσκησής της ως μετασχηματιστικής μαθησιακής εμπειρίας καθώς συνδημιουργήθηκαν στο πλαίσιο της **Επιμόρφωσης Εκπαιδευτών**, οι οποίοι/ες συμμετείχαν δια ζώσης εκπροσωπώντας όλες τις χώρες των εταίρων, στην φάση έναρξής του. Στη συνέχεια πραγματοποιήσαν σε τοπικό επίπεδο 24 **εργαστήρια** στα αντίστοιχα 8 κέντρα κοινότητας με την συμβολή των εταίρων και την ενεργό συμμετοχή των 500+ νέων. Η συμμετοχή όλων ήταν ενεργή από τα πρώιμα ήδη στάδια διαμόρφωσης των εργαστηρίων/δραστηριοτήτων, μετέχοντας στην Επιμόρφωση των Εκπαιδευτών όπου από κοινού καθόρισαν τις κατευθυντήριες γραμμές των δραστηριοτήτων που πραγματοποιήθηκαν τα δύο χρόνια που ακολούθησαν.

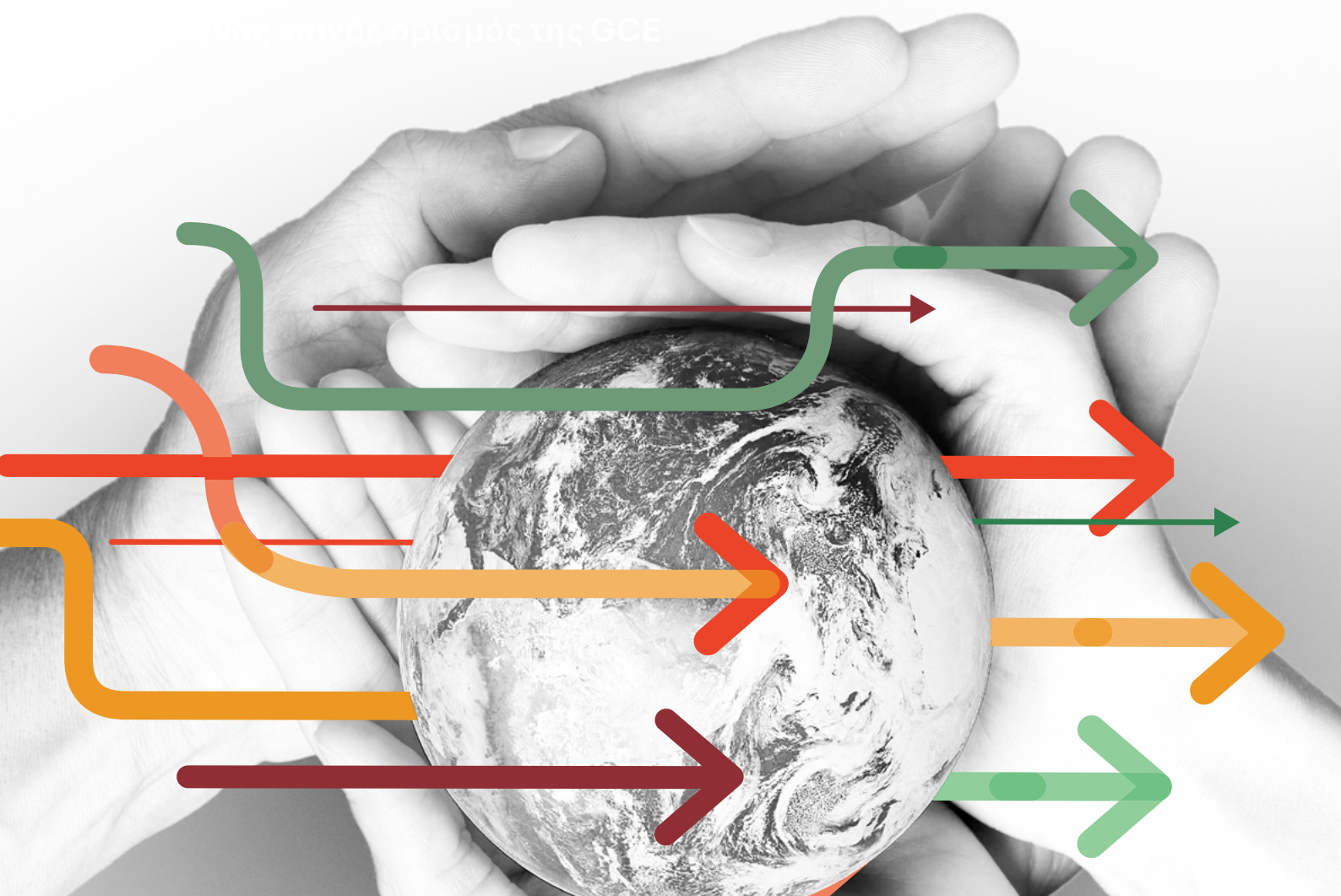
Η πολύγλωσση προσέγγιση στη δημοσίευση του παρόντος οδηγού έχει ως στόχο να συμβάλει στη περαιτέρω δοκιμή και εφαρμογή των μεθοδολογικών χαρακτηριστικών που εντόπισαν οι εταίροι του έργου AKA Active Citizens μέσα από την υλοποίησή του, και ως εκ τούτου να προωθήσει την κοινωνική δράση και τη δημοκρατική εμπλοκή τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε τοπικό επίπεδο.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΕΣ ΒΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΕΣ GCE ΠΟΥ ΠΡΟΩΘΟΥΝ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΕΜΠΛΟΚΗ

Τα διάφορα εργαστήρια, που πραγματοποιήθηκαν στις 8 διαφορετικές χώρες του έργου, υλοποιήθηκαν μέσω διαφορετικών μεθοδολογιών Εκπαίδευσης για την Παγκόσμια Ιδιότητα του Πολίτη (GCE) και στηρίχτηκαν σε ποικίλα παιδαγωγικά εργαλεία. Με τη χρήση αυτών των μεθοδολογιών και εργαλείων, **οι εταίροι του έργου στόχευσαν στην αντιμετώπιση των συστημικών διακρίσεων και την ενεργοποίηση της δημοκρατικής συμμετοχής, προωθώντας την GCE κυρίως σε νέους σε ευάλωτες καταστάσεις.** Κάθε εργαστήριο εισήγαγε μοναδικές προσεγγίσεις και εργαλεία τα οποία σχεδιάστηκαν ώστε οι συμμετέχοντες να εμπλέκονται ενεργά, να κατανοούν και να κινητοποιούνται κατ'επέκταση για μια ενεργό συμμετοχή στις κοινότητές τους. Οι ακόλουθες ενότητες περιλαμβάνουν μια ανάλυση σχετικά με τις εφαρμοσμένες μεθοδολογίες, τα κοινά δυνατά τους σημεία και τα σημεία προς βελτίωση, αναφορικά με τα διαφορετικά περιβάλλοντα υλοποίησής τους.

Παγκόσμιος ορισμός της GCE

Η Εκπαίδευση για την Παγκόσμια Ιδιότητα του Πολίτη (GCE) μπορεί να οριστεί με διαφορετικούς τρόπους, με το Ίδρυμα SOLIDAR να υιοθετεί την οπτική της Καθ. Pr. Vanessa Andreotti του Πανεπιστημίου British Columbia, η οποία αντικατοπτρίζει πολλές από τις εννοιολογήσεις των μελών του Δικτύου Solidar¹¹. Η Andreotti αντιλαμβάνεται τη GCE ως πολιτική εκπαίδευση σε παγκόσμια κλίμακα που προετοιμάζει τους εκπαιδευόμενους να αναπτύξουν μια αίσθηση ότι του ανήκει στην παγκόσμια κοινότητα, να εμπλακούν και να αναλάβουν ενεργό ρόλο στην κοινωνία ώστε να συμβάλουν σε έναν ειρηνικό, δίκαιο κόσμο στον οποίο διατηρούνται οι οικολογικοί πόροι. Εξηγεί ότι οι βασικές προκλήσεις όπως η μετανάστευση, η κλιματική αλλαγή, η ψηφιοποίηση και η διατήρηση της ειρήνης είναι παγκόσμιας φύσης και δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν μόνο σε ένα εθνικό-κρατικό πλαίσιο¹².

Αυτή η βασική προσέγγιση ευθυγραμμίζεται με τους στόχους του έργου ΑΚΑ επειδή περιλαμβάνει μια μετασχηματιστική, δημοκρατική και συμμετοχική οπτική που βασίζεται στις αξίες. Οι συμμετέχοντες δεν προβλέπεται απλώς να ενημερώνονται ή να εκπαιδεύονται με τρόπο από πάνω προς τα κάτω, αλλά να ενδυναμώνονται ώστε να αναλαμβάνουν δράση τόσο κατά τη διάρκεια του έργου όσο και ως αποτέλεσμα αυτού, κατανοώντας τα κοινωνικά ζητήματα, αναγνωρίζοντας το δικαίωμά τους στη συμμετοχή και αποκτώντας τα εργαλεία για αυτή. Επίσης, ευθυγραμμίζεται με την υπάρχουσα εμπειρία και δράση των εταίρων σε θέματα όπως η ισότητα των φύλων ή η περιβαλλοντική συνείδηση, καθώς και με τις γνώσεις τους σε προσεγγίσεις μη τυπικής εκπαίδευσης. Σε μια συλλογική προσπάθεια για την προώθηση μιας συνεκτικής και αποτελεσματικής προσέγγισης, και με βάση το υπάρχον έργο του SOLIDAR και των μελών του σε ένα θεωρητικό και πολιτικό πλαίσιο για τη GCE, εκπαιδευτικοί και νεαρά άτομα, που ανέλαβαν τον ρόλο καθοδήγησης, από όλους τους συνεργαζόμενους οργανισμούς, συγκεντρώθηκαν στις Βρυξέλλες για μια ημέρα κοινής εκπαίδευσης κατά την έναρξη του έργου, ώστε να προσδιορίσουν τις βασικές αξίες της GCE που είναι κοινές για όλους. Μαζί, επεξεργάστηκαν τα συγκεκριμένα βήματα εφαρμογής κάθε προβλεπόμενης δραστηριότητας ώστε να τηρηθεί η έννοια της μετασχηματιστικής μαθησιακής εμπειρίας.

Στη συνέχεια και μετά το τέλος της εκπαίδευσης, δημιουργήθηκαν άτυπα κοινοτικά κέντρα σε κάθε μία από τις 8 διαφορετικές χώρες της ΕΕ, το οποίο στηρίχτηκαν στις μεθοδολογίες GCE και τη χρήση διαφόρων παιδαγωγικών εργαλείων, με στόχο την προώθηση και την ενδυνάμωση της εκπαίδευσης σχετικά με τις συστημικές διακρίσεις, τη δημοκρατική συμμετοχή και την εμπλοκή των νέων που βρίσκονται σε ευάλωτες καταστάσεις. Στη συνέχεια, κάθε κέντρο πραγματοποίησε εργαστήρια με διαφορετικά θέματα ανάλογα με την ομάδα-στόχο και τις ανάγκες της. Αυτά τα εργαστήρια εισήγαγαν μοναδικές έννοιες και εργαλεία που σχεδιάστηκαν με μια προσαρμοσμένη, συνδιαμορφωμένη προσέγγιση για την εμπλοκή των συμμετεχόντων, την ενθάρρυνση της κατανόησης και την κινητοποίηση για ενεργή συμμετοχή στις κοινότητες που ζουν.

Το γλωσσάρι που μπορείτε να βρείτε παρακάτω είναι το αποτέλεσμα αυτής της κοινής εργασίας για την επίτευξη μιας κοινής μεθοδολογίας για τη GCE, όπου κάθε εταίρος συνέβαλε στον ορισμό μιας ή περισσότερων εννοιών, όπως υποδεικνύεται από τα ονόματα των οργανισμών μεταξύ των παρενθέσεων. Οι έννοιες που παρουσιάζονται

παρακάτω κατηγοριοποιούνται σε 5 θεματικές και συγκεκριμένα, **Κλιματική Δικαιοσύνη, Δημοκρατική Συμμετοχή, Ισότητα των Φύλων, Μάθηση και Κοινωνική Δικαιοσύνη**. Στα πλαίσια της GCE, προβλέφθηκε η συν-δημιουργία εργαλείων, η διασφάλιση ενός ασφαλούς μαθησιακού περιβάλλοντος, πρακτικές αμοιβαίας μάθησης και προσεγγίσεις προσανατολισμένες στη δράση με στόχο την ενθάρρυνση της μετασχηματιστικής μάθησης.

Γλωσσάρι των Κύριων Εννοιών και Θεμάτων

ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

- 1. Κλιματικές διαταραχές¹³:** σημαντικές και γρήγορες αλλαγές στις κλιματικές συνθήκες της Γης, που συχνά συνδέονται με την υπερθέρμανση του πλανήτη που προκαλείται από ανθρωπίνες δραστηριότητες. **(CEMÉA)**
- 2. Οικολογική ευθύνη & Ακτιβισμός & Δικαιοσύνη¹⁴:** αναφέρονται συλλογικά ή ατομικά στις πρακτικές και τις κινήσεις που στοχεύουν στη διασφάλιση μιας βιώσιμης αλληλεπίδρασης μεταξύ του ανθρώπου και του περιβάλλοντος. Αυτό περιλαμβάνει την υιοθέτηση φιλικών προς το περιβάλλον συμπεριφορών και πρακτικών για την ελαχιστοποίηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ευθύνη), την υπεράσπιση της βιώσιμης διαχείρισης των πόρων και την επιρροή της δημόσιας πολιτικής και μεμονωμένες ενέργειες για την πρόληψη της οικολογικής ζημίας. **(CEMÉA και ARCI και Liga Española de la Educación)**
- 3. Αντάρτικη κηπουρική:** Πράξη κηπουρικής — καλλιέργειας τροφίμων, φυτών ή λουλουδιών, σε γη που οι κηπουροί δεν έχουν τα νόμιμα δικαιώματα να καλλιεργήσουν, όπως

εγκαταλελειμμένες τοποθεσίες, περιοχές που δεν φροντίζονται ή ιδιωτική ιδιοκτησία. **(ARCI)**

- 4. Δίκαιη μετάβαση:** μια ιδέα που στοχεύει να διασφαλίσει ότι η μετάβαση σε μια πιο βιώσιμη και φιλική προς το περιβάλλον οικονομία είναι δίκαιη για όλους, ειδικά για τις πιο ευάλωτες χώρες, κοινότητες, εργαζόμενους. **(CEMÉA)**
- 5. Περμακουλτούρα/Αεικαλλιέργεια (permaculture):** μια προσέγγιση για τη διαχείριση της γης και το σχεδιασμό οικισμών που υιοθετεί ρυθμίσεις που παρατηρούνται σε ακμάζοντα φυσικά οικοσυστήματα και εφαρμόζει στην αναγεννητική γεωργία, τον πολεοδομικό σχεδιασμό, την αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος και την ανθεκτικότητα της κοινότητας. **(ARCI)**
- 6. Πλανητικά όρια¹⁵:** τα φυσικά όρια της βιόσφαιρας της Γης εντός των οποίων η ανθρωπότητα μπορεί να αναπτυχθεί βιώσιμα χωρίς να απειλούνται ζωτικά οικοσυστήματα. **(CEMÉA)**

Αειφορία/βιωσιμότητα: ισορροπία

- 7. και σεβασμός μεταξύ της ανθρωπίνης ανάπτυξης και της διατήρησης του πλανήτη, διατήρηση της κοινωνικής και περιβαλλοντικής δικαιοσύνης. (Liga Española de la Educación)**
- 8. Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης - ΣΒΑ (SDGs) για το 2030¹⁶:** ένα σύνολο 17 παγκόσμιων στόχων που εγκρίθηκαν από τα Ηνωμένα Έθνη το 2015 για την καταπολέμηση της φτώχειας, την

προστασία του πλανήτη και τη διασφάλιση της ευημερίας για όλους έως το 2030. **(CE-MÉA, ΔΑΦΝΗ ΚΕΚ)**

9. Αστική κινητικότητα και προσβασιμότητα: δικαίωμα των πολιτών

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ

10. Ενεργή Συμμετοχή¹⁷: ανταλλαγή με τα μέλη μιας ομάδας ως ενεργούς συνδημιουργούς και συντελεστές σε όλες τις δραστηριότητες, που οδηγεί σε ενισχυμένη δημοκρατική συμμετοχή και εκτός των δραστηριοτήτων ενός κοινού έργου. Περιλαμβάνει τις δεξιότητες που χρειάζονται τα άτομα για να φτάσουν σε ένα επίπεδο συνειδητοποίησης του εαυτού τους σε σχέση με το περιβάλλον στο οποίο εντάσσονται, να λαμβάνουν λογικές αποφάσεις και να αναδρούν ενεργά και θετικά με τις δημοκρατικές κουλτούρες που βιώνουν. **(Όλοι οι εταίροι)**

11. Αρτιβισμός (Artivism): Η διασταύρωση της τέχνης και του ακτιβισμού, αξιοποιεί την κριτική φαντασία για να σχεδιάσει γεγονότα και στρατηγικές που προκαλούν νέα

να ταξιδεύουν και να μετακινούνται στην πόλη τους χρησιμοποιώντας ένα σύστημα δημόσιων μεταφορών που είναι φιλικό προς το περιβάλλον. **(Liga Española de la Educación)**

ερωτήματα και νοήματα επιδιώκοντας πιο σεβαστικούς τρόπους ύπαρξης. Οι μορφές του αρτιβισμού αλλάζουν ανάλογα με το ιστορικό του πλαισίου, τη χρήση της τεχνολογίας και των μέσων ενημέρωσης. Σε πολλές περιπτώσεις, οι καλλιτέχνες προσπαθούν να προωθήσουν πολιτικές ατζέντες μέσω της τέχνης, με στόχο την ευαισθητοποίηση σε κοινωνικά, περιβαλλοντικά και τεχνολογικά προβλήματα¹⁸. **(Centre for Peace Studies)**

12. Πολιτική ανυπακοή: Ενεργή άρνηση ενός ή περισσότερων ατόμων να υπακούσουν σε ορισμένους νόμους ή απαιτήσεις μιας κυβέρνησης (ή άλλης αρχής). Πρέπει να είναι «μη βίαιη» για να αποκαλείται «πολιτισμένη». **(Pour La SOLIDARITE (PLS))**

13. Κοινοτικό κέντρο: ένας χώρος συνάντησης που οφείλει την ύπαρξή του σε κοινότητες που διέπονται από κοινές αξίες. Τέτοιες κοινότητες μπορεί να είναι κέντρα νεότητας (BE, DE), εκπαιδευτικά κέντρα (ES, FR) κοινωνικά και πολιτιστικά κέντρα (EL, HR, IT) και κέντρα μεταναστών (PT) με τις οποίες συνεργάζονται τακτικά οι εταίροι του έργου, και όπου νέοι από ευάλωτα περιβάλλοντα, και ιδίως νεαρές γυναίκες, αισθάνονται ασφαλείς να αναλάβουν συλλογική δράση.

ΙΣΟΤΗΤΑ ΦΥΛΩΝ

14. Ισότητα των φύλων: ισότητα δικαιωμάτων και ευκαιριών μεταξύ όλων των ατόμων ανεξαρτήτως βιολογικού φύλου, κοινωνικού φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου. **(Diaspora Sem Fronteiras)**

ΜΑΘΗΣΗ

- 15. Εκπαίδευση κατά των διακρίσεων:** συζήτηση και αντιμετώπιση προκαταλήψεων, μεροληψίας και διακρίσεων σε εκπαιδευτικά περιβάλλοντα μέσα από την προώθηση της ισότητας και της ένταξης. Περιλαμβάνει διδασκαλία σχετικά με την κοινωνική δικαιοσύνη, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις επιπτώσεις των διακρίσεων στα άτομα και την κοινωνία. **(Willi-Eichler Akademie)**
- 16. Κριτική θεωρία της «φυλής»:** μεθοδολογία που χρησιμοποιείται στην εκπαίδευση κατά των διακρίσεων, εστιάζοντας στην κατανόηση και την αμφισβήτηση των τρόπων με τους οποίους «η φυλή» και ο ρατσισμός διασταυρώνονται με άλλες μορφές ανισότητας και καταπίεσης στα νομικά και κοινωνικά συστήματα. **(Willi-Eichler Akademie)**
- 17. Τυπική, μη τυπική και άτυπη μάθηση:**
- a. Η τυπική εκπαίδευση** καθοδηγείται από προγράμματα σπουδών, με ένα συγκεκριμένο σχέδιο τόσο για τις διαδικασίες όσο και για τα αποτελέσματα, και με προκαθορισμένο και αναπτυγμένο περιεχόμενο ως βάση για τη μάθηση.
 - b. Η μη τυπική μάθηση** λαμβάνει χώρα εκτός του επίσημου εκπαιδευτικού συστήματος, από οντότητες που έχουν μεταξύ άλλων και εκπαιδευτικούς σκοπούς (πχ οργανισμοί, ΜΚΟ, λέσχες νέων, κ.λπ.), και εξακολουθεί να πραγματοποιείται στα πλαίσια προγραμματισμένων δραστηριοτήτων.
 - c. Η άτυπη μάθηση** είναι το αντίθετο της τυπικής μάθησης και προκύπτει από τη συζήτηση και την αλληλεπίδραση, είναι δυναμική και πάντα εξαρτάται από τα άτομα που εμπλέκονται και στην κατάσταση που αναδύεται¹⁹. Μαζί με τη μη τυπική
- μάθηση, θεωρείται ένας αποτελεσματικός τρόπος μάθησης, ειδικά για τους νέους, επειδή είναι ευέλικτη, καθοδηγείται από τα άτομα που μαθαίνουν, και σχετίζεται με το πλαίσιο αναφοράς. Αυτός ο τύπος μάθησης είναι συχνά πιο ουσιαστικός και άμεσα εφαρμόσιμος, γεγονός που ενισχύει τη διατήρηση και την κατανόηση. Επίσης, αξιοποιεί την περιέργεια και τα εγγενή κίνητρα, ενθαρρύνοντας τη συνεχή προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη. **(Όλοι οι εταίροι)**
- 18. Διαπολιτισμική Εκπαίδευση:** Πολιτική κίνηση και διαδικασία που στοχεύει στη διασφάλιση της κοινωνικής δικαιοσύνης για τους μειονεκτούντες μαθητές, και που αναγνωρίζει την κοινωνική δικαιοσύνη ως θεσμικό ζήτημα που μπορεί να επιλυθεί μόνο μέσω ολοκληρωμένης εκπαίδευσης, δηλαδή το σημείο εκκίνησης μιας κριτικής ανάλυσης του συστήματος εξουσίας και προνομίων. Ο θεμελιώδης στόχος της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι η εξάλειψη της ανισότητας μέσω της εκπαίδευσης, μιας καλής εκπαίδευσης για όλους²⁰. **(Centre for Peace Studies)**
- 19. Δια βίου και σφαιρική μάθηση:** μάθηση που εφαρμόζεται σε όλες τις μορφές μαθησιακών δραστηριοτήτων κατά τη διάρκεια της ζωής του ατόμου και περιλαμβάνει τις διαφορετικές διαστάσεις της ζωής του κάθε ατόμου (για προσωπική όσο και για επαγγελματική ανάπτυξη και ευημερία). Περιλαμβάνει την επίσημη/ τυπική, τη μη τυπική και την άτυπη μάθηση. **(Όλοι οι εταίροι)**
- 20. Πολιτική εκπαίδευση:** ενθάρρυνση τα άτομα να σκέφτονται κριτικά, να αναλαμβάνουν ρίσκα, να αμφισβητούν όσους έχουν εξουσία και να στοχάζονται σχετικά με το πώς χρησιμοποιείται η εξουσία στην κοινωνία **(Όλοι οι εταίροι)**
- 21. Βάσει κοινών αξιών (value-based):** διασφάλιση ότι το περιεχόμενο και οι μέθοδοι όλων των δραστηριοτήτων αντικατοπτρίζουν τις αξίες στις οποίες βασίζεται ο ορισμός

της GCE, όπως η αποδοχή, η ελευθερία, ο σεβασμός, η κοινωνική και περιβαλλοντική

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

22. **Αντιμετώπιση της αδικίας:** υιοθέτηση μεθοδολογίας που ενσωματώνει προβληματισμό σχετικά με τις αδικίες και τις συστημικές διακρίσεις σε όλες τις δραστηριότητες **(Όλοι οι εταίροι)**
23. **Εξευγενισμός (Gentrification):** Μια διαδικασία κατά την οποία ο χαρακτήρας μιας φτωχής αστικής περιοχής αλλάζει λόγω της μετακίνησης πλουσιότερων ανθρώπων σε αυτή, βελτιώνοντας τη στέγαση, και προσελκύοντας νέες επιχειρήσεις, ενώ ταυτόχρονα εξαναγκάζουν τους σημερινούς κατοίκους σε μετεγκατάσταση (εκτοπισμό). **(Pour La SOLIDARITE (PLS))**
24. **Αλληλοδιασύνδεση (interconnect-edeness):** η κατάσταση να υπάρχουν διαφορετικά γεγονότα ή τομείς που συνδέονται ή σχετίζονται μεταξύ τους (π.χ. η αλληλοδιασύνδεση μεταξύ του κλίματος και των κοινωνικών κρίσεων). **(Όλοι οι εταίροι)**
25. **Διαπολιτισμική ευαισθητοποίηση:** αναγνώριση των πολιτισμικών διαφορών, ενθάρρυνση ενός διαλόγου που προσδιορίζει τη διαφορετικότητα ως προστιθέμενη αξία **(Όλοι οι εταίροι)**.
26. **Διαγενεακή Αλληλεγγύη²¹:** κοινωνική συνοχή και αλληλοκατανόηση μεταξύ των γενεών **(ΔΑΦΝΗ ΚΕΚ)**
27. **Διαθεματικότητα:** ο σύνθετος, σωρευτικός τρόπος με τον οποίο τα αποτελέσματα πολλαπλών μορφών διακρίσεων (όπως ο ρατσισμός, ο σεξισμός και η ταξικότητα)
- δικαιοσύνη και η αλληλεγγύη (δείτε τον ορισμό της GCE) **(Όλοι οι εταίροι)**
- συνδυάζονται, επικαλύπτονται ή τέμνονται ειδικά στις εμπειρίες περιθωριοποιημένων ατόμων ή ομάδων²². **(Όλοι οι εταίροι)**
28. **Διατομεακές/πολλαπλές διακρίσεις:** συμβαίνει όταν δύο ή περισσότερες βάσεις διάκρισης λειτουργούν ταυτόχρονα και αλληλεπιδρούν με αδιαχώριστο τρόπο, παράγοντας διακριτές και συγκεκριμένες μορφές διάκρισης. **(Pour La SOLIDARITE (PLS))**
29. **Κοινωνικές ανισότητες²³:** Ανισότητες που σχετίζονται με την οικονομική κατάσταση (όπως ανισότητα εισοδήματος, αμοιβής ή πλούτου), ανισότητα μεταχείρισης και ευθύνης (ωφελήματα και προνόμια πρόσβασης), πολιτικές/αστικές διακρίσεις (πρόσβαση σε κρατικούς πόρους), άνισες ευκαιρίες βελτίωσης ποιότητας ζωής και διακρίσεις λόγω ιδιότητας μέλους (πχ οικογενειακή, εθνική και θρησκευτική καταγωγή). **(ΔΑΦΝΗ ΚΕΚ)**
30. **Κοινωνική δικαιοσύνη:** επιδίωξη της ισότητας για τη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, με μια αποτελεσματική διαθεματική ματιά. **(ΔΑΦΝΗ ΚΕΚ και Liga Española de la Educación)**
31. **Κοινωνικοχωρικός διαχωρισμός/ γκετοποίηση:** Διαχωρισμός πληθυσμού στην ίδια επικράτεια ανάλογα με τις διαφορές του στο εισόδημα. **(Pour La SOLIDARITE (PLS))**
32. **Δομικές διακρίσεις:** Διαρκείς συντηρούμενες ανισότητες μεταξύ ατόμων με βάση την ασθένεια, την αναπηρία, τη θρησκεία, τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή άλλα κριτήρια αντίληψης της διαφορετικότητας **(Pour La SOLIDARITE (PLS))**
33. **Αστικοποίηση:** Μια διαδικασία με την οποία μεγάλος αριθμός ανθρώπων συγκεντρώνεται μόνιμα σε σχετικά μικρές περιοχές, σχηματίζοντας πόλεις. **(ARCI)**

Δυνατά σημεία στην οργάνωση μιας Μετασχηματιστικής Μαθησιακής Εμπειρίας

Η επιτυχία των μεθοδολογιών GCE δεν οφείλεται μόνο σε παράγοντες των πλαισίων εφαρμογής τους, αλλά και στην προνοητικότητα και τη φροντίδα που δόθηκε για τη δημιουργία χώρων στον οποίο θα μπορούσαν να ευδοκιμήσουν, επιτρέποντας στους συμμετέχοντες να εκφραστούν και να συμμετέχουν ελεύθερα. Κατά τη διάρκεια της σύλληψης του έργου αλλά και λόγω της αρχικής κοινής εκπαίδευσης, εντοπίστηκαν και χρησιμοποιήθηκαν από τους συμμετέχοντες αρκετές αποτελεσματικές πρακτικές. Αυτή η ολοκληρωμένη προσπάθεια περιελάμβανε βασικά στοιχεία όπως η συνδημιουργία εργαλείων, η διασφάλιση ενός ασφαλούς και χωρίς αποκλεισμούς μαθησιακού περιβάλλοντος, η εφαρμογή ομότιμης μάθησης και αμοιβαίας καθοδήγησης και η χρήση παιδαγωγικών προσεγγίσεων προσανατολισμένων στη δράση. Κάθε στοιχείο συνέβαλε σημαντικά στη συνολική επιτυχία του έργου και στην ουσιαστική εμπλοκή των συμμετεχόντων. Επιπλέον, η σαφής ένταξη βημάτων αξιολόγησης και συνέχειας, καθώς και η κοινή κατανόηση των εννοιών και των χρονικών περιορισμών, προσδιορίστηκαν ως τομείς που χρήζουν ενίσχυσης.

ΣΥΝ-ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΜΠΛΟΚΗ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ

Το ευνοϊκό περιβάλλον μιας μετασχηματιστικής μαθησιακής εμπειρίας ξεκινά από το στάδιο δημιουργίας της δραστηριότητας. Η έμφαση στην ουσιαστική συμμετοχή, στην ενδυνάμωση των συμμετεχόντων να εμπλέκονται ενεργά στο σχεδιασμό κάθε δραστηριότητας και στην επιλογή των θεμάτων που θα συζητηθούν, ταυτοποιήθηκε ως βασικό στοιχείο για την επιτυχία των κοινοτικών κέντρων. Μέθοδοι όπως ο καταιγισμός ιδεών (brainstorming), το παγκόσμιο καφέ (world café) και οι διαδραστικές συζητήσεις καλλιέργησαν την αίσθηση της εμπλοκής και της ανάληψης ευθύνης. Επιπλέον, τα παιδαγωγικά εργαλεία όπως η **φωτογλώσσα (photolanguage)**, η **χαρτογράφηση των ΣΒΑ (SDGs)** και το **Climate Fresk²⁴ (Εκπαιδευτική μεθοδολογία για το Κλίμα)** έκαναν σύνθετα θέματα προσιτά και ελκυστικά σε ένα κοινό που κινδυνεύει να αποστασιοποιηθεί από κρίσιμες συζητήσεις για το μέλλον των κοινωνιών μας.

ΑΣΦΑΛΕΣ ΚΑΙ ΧΩΡΙΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Μια άλλη ουσιαστική πτυχή των εργαστηρίων που υλοποιήθηκαν σε αυτό το έργο και που επέτρεψε την ουσιαστική συμμετοχή των ευάλωτων κοινοτήτων, ήταν η υιοθέτηση **συμβολαίων ασφάλειας συμμετοχής (safety contracts)** ή **κωδίκων συμπεριφοράς**. Αυτά σχεδιάστηκαν στην αρχή του έργου, παρουσιάστηκαν και συζητήθηκαν με τους συμμετέχοντες στην αρχή των δραστηριοτήτων στα κοινοτικά κέντρα. Ο στόχος τους ήταν να κατοχυρωθεί ένα ασφαλές, με σεβασμό και χωρίς αποκλεισμούς περιβάλλον μάθησης όπου μπορεί η διαφορετικότητα να εκφράζεται, να γίνεται σεβαστή και να ακούγεται. Αυτή η προσέγγιση έδωσε τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες να αισθάνονται άνετα να μοιράζονται τις απόψεις τους μαθαίνοντας με αμοιβαίο τρόπο. Η δημιουργία ασφαλών χώρων όπου θα μπορούσαν οι συμμετέχοντες να μοιραστούν προσωπικές, βιωμένες εμπειρίες, όπως οι «Συζητήσεις Αλήθειας» («Truth Talks») που υλοποιήθηκαν από το WEA (Γερμανία) και η διατύπωση ερωτημάτων σχετικά με την ισότητα των φύλων και τη δημοκρατική συμμετοχή από το Diaspora Sem Fronteiras (Πορτογαλία), συνέβαλε περαιτέρω σε ένα υποστηρικτικό και χωρίς αποκλεισμούς περιβάλλον.

ΑΜΟΙΒΑΙΑ ΜΑΘΗΣΗ ΚΑΙ ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗ

Τα στοιχεία αμοιβαίας μάθησης και καθοδήγησης που εφαρμόστηκαν σε όλα τα εργαστήρια (και στις 8 διαφορετικές χώρες) αποδείχθηκαν καίριας σημασίας για τους συμμετέχοντες. Η συμπερίληψη αυτών των

στοιχείων επέτρεψε στους συμμετέχοντες να μάθουν με αμοιβαίο τρόπο, να αναπτύξουν ηγετικές δεξιότητες και να δραστηριοποιηθούν στις κοινότητες τους. Επιπλέον, ο προσδιορισμός νέων με ηγετικό/καθοδηγητικό ρόλο που συνεργάστηκαν με τους εταίρους διευκόλυνε τη διακρατική και αμοιβαία μάθηση. Οι νέοι αυτοί προσφέρθηκαν εθελοντικά να αναλάβουν πιο ενεργό ρόλο στα εργαστήρια, σε στενή συνεργασία με τους εκπαιδευτές, και με στόχο τη συνδημιουργία δραστηριοτήτων. Επίσης, συμμετείχαν στις δραστηριότητες αμοιβαίας μάθησης και ενημέρωσης που πραγματοποιούνταν κατά τις διαδικτυακές συναντήσεις του έργου μεταξύ των εταίρων. Προγράμματα καθοδήγησης, όπως για παράδειγμα στο εργαστήριο «**Ενδυνάμωση των νέων: Τι σας ενοχλεί; Πώς θα φτιαχτεί;**» που υλοποιήθηκε από το **Centre for Peace Studies (CPS), Κροατία**, ενδυνάμωσε τους νέους να αναλάβουν ενεργούς ρόλους στην εκπαίδευση και τη συμμετοχή της κοινότητας.

— ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΜΕ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟ ΣΤΗ ΔΡΑΣΗ —

Καθ' όλη τη διάρκεια της υλοποίησης των εργαστηρίων σε τοπικό επίπεδο, οι οργανισμοί-εταίροι δόμησαν τις δραστηριότητές τους πάνω σε προσεγγίσεις προσανατολισμένες στη δράση. Αυτή η προσέγγιση χρησιμοποιήθηκε για να μπορέσουν οι συμμετέχοντες να σκεφτούν και να εφαρμόσουν πρακτικές δράσεις για την αντιμετώπιση των υφιστάμενων προβλημάτων στις κοινωνίες τους. Η χρήση πρακτικών εργαλείων όπως η **Σχεδιαστική Σκέψη (Design Thinking)** που χρησιμοποιήθηκε από τη **Liga Española de la Educación** (Ισπανία) για τον εντοπισμό υφιστάμενων ζητημάτων στην κοινωνία, και οι έννοιες της **αστικοποίησης και του περιβαλλοντικού ακτιβισμού, που χρησιμοποιήθηκαν από το ARCI (Ιταλία)**²⁵, ενθάρρυναν τους συμμετέχοντες να εφαρμόσουν πρακτικά όσα έμαθαν στις κοινωνίες/κοινότητές τους για να αναγνωρίσουν τα προβλήματά τους και να αναπτύξουν βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες εφαρμόσιμες λύσεις. Αυτό περιλάμβανε δραστηριότητες όπου οι συμμετέχοντες είχαν την ευκαιρία να εμπλακούν σε διάλογο με υπεύθυνους χάραξης πολιτικής για να εκφράσουν τις ανησυχίες τους, να μοιραστούν τις ιδέες τους σε συζητήσεις πολιτικής τοπικού επιπέδου. Από την άλλη πλευρά, ενώ οι συμμετέχοντες είχαν άμεση αλληλεπίδραση με υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, η ενσωμάτωση των συνεισφορών ή των συστάσεων τους σε συγκεκριμένες πολιτικές δράσεις και η συνέχιση αυτών των διαλόγων, δεν ήταν/είναι πάντα εγγυημένη.

ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΚΟΙΝΗΣ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ ΜΕΤΑΞΥ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΕΥΛΟΓΑ ΧΡΟΝΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ

Οι έννοιες όπως η οικολογική μετάβαση, η αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών κ.λπ., που χρησιμοποιήθηκαν για την αντιμετώπιση ή την συζήτηση υφιστάμενων προκλήσεων αποδείχθηκαν πολύ αποτελεσματικές και στις 8 χώρες του έργου. Ωστόσο, οι έννοιες είναι περίπλοκες και απαιτούν αρκετό χρόνο για να την εξερεύνηση και εξοικείωση με αυτές. Η ανάγκη για **καλύτερη προσαρμογή της προσέγγισης αυτών των εννοιών** στο τοπικό πλαίσιο και την πραγματικότητα των συμμετεχόντων προσδιορίστηκε επίσης ως σημαντική πτυχή για μια δραστηριότητα που δύναται να έχει κάποιον ουσιαστικό αντίκτυπο. Πριν ξεκινήσετε ένα εργαστήριο, η προσαρμογή των εννοιών στις τοπικές ανάγκες μπορεί να βοηθήσει τους συμμετέχοντες να κατανοήσουν και να συσχετίσουν αυτές τις έννοιες με την πραγματικότητά τους πιο εύκολα.

ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΣΥΝΕΧΙΣΗΣ

Ένας από τους εγκάρσιους τομείς που απαιτεί βελτίωση στις μαθησιακές δραστηριότητες είναι η **δημιουργία μηχανισμών μακροπρόθεσμης συνέχισης και αξιολόγησης**. Καθ' όλη τη διάρκεια της υλοποίησης των δραστηριοτήτων, η άμεση εμπλοκή των συμμετεχόντων στην επί τόπου παροχή ανατροφοδότησης ήταν υψηλή, ωστόσο ήταν δύσκολο να προσδιοριστεί και να εφαρμοστεί δομημένο σχέδιο για την αξιολόγηση του μακροπρόθεσμου αντίκτυπου των δραστηριοτήτων στην καθημερινή ζωή των συμμετεχόντων και στις κοινότητές τους. Αυτό περιλαμβάνει μηχανισμούς για τη συνεχή και αποτελεσματική εμπλοκή των συμμετεχόντων στις κοινότητές τους.

Ομάδα στόχος — Η σημασία της εμπλοκής συμμετεχόντων από διαφορετικά περιβάλλοντα στο έργο ΑΚΑ

Η εμπλοκή ατόμων από διαφορετικά περιβάλλοντα αναφοράς και με ποικίλα βιώματα, ήταν ουσιαστικής σημασίας για μια βελτιωμένη μαθησιακή εμπειρία με στόχο την προώθηση πιο συμπεριληπτικών και προσβάσιμων κοινοτήτων στο έργο ΑΚΑ. Κατά τη διάρκεια της υλοποίησης των δραστηριοτήτων σε τοπικό επίπεδο, οι εταίροι του έργου εξασφάλισαν τη δημιουργία χώρων χωρίς αποκλεισμούς, που ενθάρρυναν το διαμοιρασμό διαφορετικών οπτικών και εμπειριών κατά τη διάρκεια των συζητήσεων, επιτρέποντας στους συμμετέχοντες να μάθουν με αμοιβαίο τρόπο. Εμπλεκόμενοι σε αυτές τις συζητήσεις, οι συμμετέχοντες εκτέθηκαν σε διαφορετικές πραγματικότητες, αποκτώντας γνώσεις που μπορεί να μην είχαν συναντήσει στην καθημερινή τους ζωή.

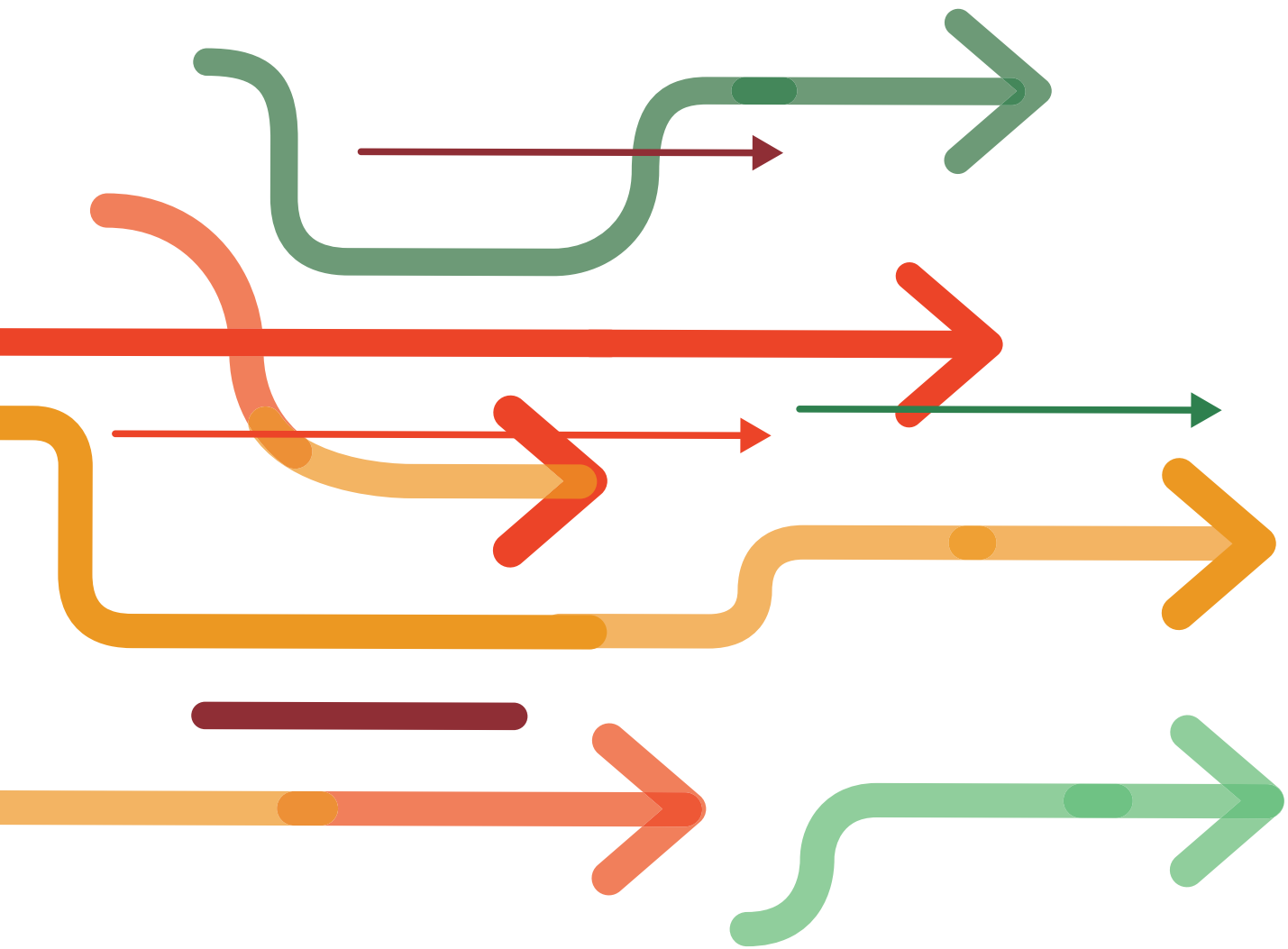
Επιπλέον, **οι συμμετέχοντες από περιθωριοποιημένες κοινότητες, ανέπτυξαν μια αίσθηση ενδυνάμωσης μέσα από την αφήγηση των προσωπικών τους ιστοριών και την επιβεβαίωση ότι ακούστηκαν**, και απέκτησαν κίνητρα και έμπνευση ώστε να αναλάβουν ενεργούς ρόλους στις κοινότητές τους. Η συνάντηση στον ίδιο χώρο ατόμων από διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικές προσλαμβάνουσες και βιώματα έχει επίσης αποδειχθεί ότι δημιουργεί πιο ολοκληρωμένες λύσεις σε υπάρχοντα ζητήματα που επηρεάζουν όλα τα μέλη μιας κοινωνίας. Η εργασία, η συνεργασία και η εφαρμογή δραστηριοτήτων σε διαφορετικά πλαίσια μέσα σε ένα μαθησιακό περιβάλλον βοηθούν επίσης στην άρση ορισμένων στερεοτύπων και προκαταλήψεων. Συμβάλλει στην καλλιέργεια μιας αίσθησης αποδοχής και κατανόησης της ύπαρξης διαφορετικών κουλτούρων, γεγονός ζωτικής σημασίας για την κοινωνική συνοχή.

Αυτή η ποικιλομορφία αποτελεί βασικό πλεονέκτημα των κοινοτικών κέντρων που συνδημιουργήθηκαν μέσα από το έργο, καθώς ξεπερνά την πιο περιορισμένη έννοια της ανοχής και αφορά την πραγματική κατανόηση μεταξύ των μελών. **Όταν τόσο οι εκπαιδευόμενοι όσο και το εκπαιδευτικό προσωπικό αισθάνονται άνετα με τη διαφορετικότητα, η ένταξη ενθαρρύνεται και η διαφορετικότητα επιτρέπει τον εμπλουτισμό του μαθησιακού περιβάλλοντος.**

Το έργο ΑΚΑ απευθυνόταν κυρίως σε νέους από ευάλωτα περιβάλλοντα για να εξασφαλίσει την ενεργό και ουσιαστική εμπλοκή τους στις κοινότητές τους. Με βάση την έκθεση της UNIA²⁶ που δημοσιεύθηκε το 2022, 7.310 άτομα υπέβαλαν καταγγελίες στο Βέλγιο, κυρίως με βάση την καταγωγή, την κατάσταση υγείας ή την αναπηρία τους. Τα εθνοτικά κίνητρα είναι η πρώτη αιτία διακρίσεων στη χώρα. Για το λόγο αυτό, το **Pour La Solidarité (PLS)** επικεντρώθηκε σε νέους NEET (εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης ή κατάρτισης) ηλικίας 18-29 ετών στην περιοχή των Βρυξελλών που προέρχονται από ευάλωτα περιβάλλοντα, συμπεριλαμβανομένων κοινωνικά υποβαθμισμένων και περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, εθνοτικών μειονοτήτων, κοινοτήτων μεταναστών, ή άτομα με χαμηλή σχολική επίδοση. Ομοίως, υπάρχουν ομάδες νέων με μεταναστευτικό υπόβαθρο που ζουν στην Κροατία και αντιμετωπίζουν παρόμοιες διακρίσεις. Συχνά μένουν εκτός ομάδων συνομηλίκων, παραμένουν σε μικρές, απομονωμένες κοινότητες, με χαμηλή επίγνωση των δυνατοτήτων τους να επηρεάσουν την κοινωνία στην οποία ζουν ακόμα και χωρίς πολιτικά δικαιώματα. Το **CPS** εργάστηκε με δύο ομάδες: νέους με κίνητρα που μπορούσαν να εκπαιδεύσουν τους συνομηλίκους τους και νέους που κάνουν αρχικές προσπάθειες να εμπλακούν σε δραστηριότητες, συμπεριλαμβανομένων νέων από κοινότητες μεταναστών. Οι δύο ομάδες

αποτελούνταν από άτομα που ενδιαφέρονται για προοδευτική κοινωνική αλλαγή. Στο **Di-aspóra Sem Fronteiras** συμμετείχαν νέοι από ευάλωτες κοινότητες ηλικίας 13-32 ετών, συμπεριλαμβανομένων μαθητών γυμνασίου και συμμετεχόντων στο Πρόγραμμα Educa, το πρόγραμμα που βοηθά τους μαθητές από το Cascais να αναπτύξουν την κριτική τους σκέψη, την παρατήρηση, τις δεξιότητες αναστοχασμού και την ανάπτυξη μηχανισμών μάθησης. Όσον αφορά τις προκλήσεις που σχετίζονται με την οικολογική μετάβαση, το **Ceméa** παρατηρεί ότι στη Γαλλία υπάρχει έλλειψη ευκαιριών και χώρων για τα άτομα να συζητήσουν συλλογικά και να ανταλλάξουν ιδέες σχετικά με πιθανές λύσεις και αποτελέσματα. Για αυτόν τον λόγο, προσέγγισε νέους ενήλικες και ενήλικες εκπαιδευόμενους από διαφορετικά περιβάλλοντα που είχαν εκπαιδευτεί στην κοινωνική εργασία, στη συμβουλευτική νέων, στην περιβαλλοντική εκπαίδευση και βιώσιμη ανάπτυξη. Στη Γερμανία, με την άνοδο των ακροδεξιών και των δεξιών λαϊκιστικών κομμάτων, οι νέοι ιδιαίτερα έχουν γίνει στόχος λαϊκιστικής προπαγάνδας και περιεχομένου στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, γεγονός που οδήγησε σε μια αυξανόμενη τάση να υποστηρίζουν τη δεξιά και τα λαϊκιστικά κόμματα. Το **WEA** προσέλκυσε άτομα που θα ψήφιζαν για πρώτη φορά και νέους ηλικίας 16-25 ετών, μέσα από δραστηριότητες ανοιχτές σε άτομα κάθε ηλικίας και κοινωνικοδημογραφικού προφίλ, διασφαλίζοντας ένα συνδυασμό συμμετεχόντων με και χωρίς μεταναστευτικές εμπειρίες και με διαφορετικό εκπαιδευτικό υπόβαθρο. Το **ΔΑΦΝΗ ΚΕΚ** στόχευε σε ενήλικες εκπαιδευόμενους ηλικίας 18-65 ετών που προέρχονταν από ευάλωτα ή μειονεκτούντα περιβάλλοντα, π.χ. άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο, στα όρια της φτώχειας, Ρομά, περιστασιακά εργαζόμενοι/άνεργοι, άτομα με θέματα που σχετίζονται με την ηλικία ή με έλλειψη λειτουργικού γραμματισμού. Και αυτό ιδιαίτερα γιατί τα στατιστικά δεδομένα δείχνουν μείωση των ποσοστών συμμετοχής των πολιτών που αγγίζουν το 47,17% σε συμβατικές, θεσμοθετημένες και επίσημες διαδικασίες πολιτικής συμμετοχής στην Ελλάδα. Οι συμμετέχοντες της Liga Española de la Educación προέρχονταν από ποικίλα υπόβαθρα, συμπεριλαμβανομένων ενήλικων εργαζομένων και μαθητών, που εξέφρασαν ενδιαφέρον για την ενεργό συμμετοχή της κοινότητας και την εξεύρεση λύσεων σε ζητήματα που τους επηρεάζουν άμεσα. Η **Liga Española de la Educación** επικοινωνήσε με τους συμμετέχοντες με βάση την πρόσφατη μελέτη νέων στην περιοχή της Εξτρεμαδούρα (LEECR, 2022), όπου το 61,1% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι «ο κόσμος στον οποίο ζούμε χρειάζεται βαθιές μεταρρυθμίσεις», συμπεριλαμβανομένων της ισότητας των φύλων (44,3%), των κοινωνικών δικαιωμάτων και μεταρρυθμίσεων (36,7%) και των επιστημονικών και τεχνολογικών επιτευγμάτων (29,9%) τα οποία επίσης προσδιορίστηκαν ως σημαντικά ζητήματα που απαιτούν αλλαγή στην κοινωνία. Το **ARCI** ενέπλεξε παιδιά και νέους εφήβους ηλικίας 9-14 ετών από το Consulta dei Ragazzi (συμβούλιο νέων) στο Fusignani (Ραβέννα), για να ευαισθητοποιήσει σχετικά με τα ζητήματα που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή και τον αντίκτυπό της στην κοινωνία, η οποία συνήθως δεν περιλαμβάνεται στα επίσημα προγράμματα σπουδών στην Ιταλία.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΕΣ GCE ΠΟΥ ΠΡΟΩΘΟΥΝ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΤΟΠΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΤΙΣ 8 ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΧΩΡΕΣ

Με βάση τις έννοιες που συμφωνήθηκαν από κοινού μεταξύ των εταίρων του έργου και που σκιαγραφήθηκαν παραπάνω, χρησιμοποιήθηκαν διαφορετικές μεθοδολογίες για να ταιριάζουν στα διαφορετικά κοινωνικά και πολιτιστικά πλαίσια των 8 διαφορετικών χωρών και συνεπώς των αντίστοιχων κοινοτικών κέντρων. Σε αυτή την ενότητα παρέχεται μια επισκόπηση των διαφόρων μεθοδολογιών GCE, παιδαγωγικών εργαλείων και στρατηγικών που εφαρμόστηκαν από τους εταίρους του έργου για να διασφαλιστεί η ενεργή εμπλοκή των συμμετεχόντων κατά τη διάρκεια των θεματικών εργαστηρίων/εκδηλώσεων. Ωστόσο, αν και η παρούσα έκδοση περιλαμβάνει συμπεράσματα που μπορούν να ενσωματωθούν σε διάφορες δραστηριότητες που βασίζονται στη GCE για την προώθηση της εφαρμογής και της κατανόησής της, το έργο επιβεβαίωσε επίσης ότι πρέπει να δημιουργηθεί μια **πληθώρα προσεγγίσεων και εργαλείων για διαφορετικές ομάδες-στόχους και διαφορετικούς σκοπούς**. Επομένως, συνεχίζουμε να αναφερόμαστε σε ένα σύνολο μεθοδολογιών και όχι σε μια στατική προσέγγιση της GCE.

Προκειμένου να διασφαλιστεί ο ασφαλής χώρος και οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των συμμετεχόντων, των εκπαιδευτικών και όλων των άλλων σχετικών ατόμων που ενεπλάκησαν στα εργαστήρια, οι οργανισμοί-εταίροι εξασφάλισαν την εφαρμογή μέτρων με στόχο την ένταξη και την ασφάλεια όλων των συμμετεχόντων, όπως τα συμβόλαια ασφάλειας συμμετοχής, η καθιέρωση κανόνων λειτουργίας του χώρου ή κώδικα συμπεριφοράς.

**«Ενωμένοι στη
διαφορετικότητα» —
μεθοδολογίες GCE για
να συζητήσουμε πώς να
καταπολεμήσουμε τις
δομικές διακρίσεις**

— Pour La
Solidarité,
Βέλγιο

Προκειμένου να εισαγάγει την ιδέα της **δομικής διακρίσης** και τις σχετικές με αυτή έννοιες, το PLS συνεργάστηκε με μια βελγική ΜΚΟ, τη La Coordination Nationale d'Action pour la Paix et la Démocratie²⁷, η οποία έχει αναπτύξει ένα **παιδαγωγικό εργαλείο** («Ma ville, mon quartier»)²⁸ που στοχεύει στην αμφισβήτηση και αποδόμηση του απλουστευτικού λόγου σχετικά με το θέμα της κοινωνικής ενσωμάτωσης, μέσα από την οπτική του κοινωνικοχωρικού διαχωρισμού όπως προκύπτει από μια **παρουσίαση φωτογραφιών («φωτογλώσσα»)** των Βρυξελλών. Αυτό το πρώτο εργαστήριο επέτρεψε στους συμμετέχοντες να μιλήσουν και να εκφράσουν τις εμπειρίες και

τις ερωτήσεις τους σχετικά με τις διακρίσεις. Αυτές ομαδοποιήθηκαν στις ακόλουθες κατηγορίες μέσα από νοητικούς χάρτες: (i) βία που προκύπτει από ρατσισμό. (ii) ο ρόλος των σχολείων και των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων στην όξυνση των διακρίσεων. (iii) ο κοινωνικοχωρικός διαχωρισμός και ο «εξευγενισμός» των Βρυξελλών, (iv) οι απαντήσεις στη βία (v) οι δυνατότητες αλλαγής αντιλήψεων σχετικά με τη διαφορετικότητα, (vi) βίαιη αστυνομία και άνισο/μεροληπτικό σύστημα δικαιοσύνης.

Σε αυτή τη βάση, το δεύτερο εργαστήριο επικεντρώθηκε στα **διαφορετικά μέσα αντίδρασης στις διακρίσεις και τη βία** που αποτελούν **κοινά παγκόσμια ζητήματα**. Το PLS επικεντρώθηκε στις **διαφορετικές στρατηγικές εμπλοκής και συμμετοχής** μέσω του εργαλείου «**Desobeyi**» που καλύπτει συμβατικές και μη συμβατικές μορφές συμμετοχής, συμπεριλαμβανομένων της πολιτικής ανυπακοής και των μη βίαιων διαμαρτυριών.

Το τρίτο και τελευταίο εργαστήριο συνέθεσε όσα έμαθε η ομάδα και εργάστηκε για την από κοινού ανάπτυξη πολλών ερωτημάτων που στη συνέχεια συζητήθηκαν με την **τοπικά εκλεγμένη εκπρόσωπο, Myriem Amrani**, ως μια άλλη μορφή **πολιτικής εμπλοκής**. Το προσωπικό της υπόβαθρο, η εμπειρία της και η πολιτική της δέσμευση θεωρήθηκαν ως εμπνευσμένο παράδειγμα για αυτήν την ομάδα. Κατά τη περίοδο πραγματοποίησης των εργαστηρίων, διορίστηκε και Πρόεδρος του τοπικού κέντρου βοήθειας σε θέματα κοινωνικής πρόνοιας (CPAS).

**GCE για την
«Ευαισθητοποίηση
σχετικά με την
οικολογική μετάβαση
μεταξύ νέων και άλλων
ενδιαφερομένων
στους κοινωνικούς και
πολιτιστικούς τομείς»**

— Cemeá,
Γαλλία

Οι συμμετέχοντες στο κοινοτικό κέντρο με επικεφαλής το CEMÉA ασχολήθηκαν εκφράζοντας τις ανάγκες και τις προσδοκίες τους, και η πορεία των εργαστηρίων προσαρμόστηκε ανάλογα με τις εκφρασμένες ανάγκες. Οι συμμετέχοντες αισθάνθηκαν ότι είχαν τη δυνατότητα να αμφισβητήσουν τις έννοιες και τα θέματα, ιδιαίτερα λόγω της εργασίας σε μικρές ομάδες, για να επιτευχθούν ανταλλαγές σκέψεων, αλληλεπιδράσεις και η καλλιέργεια συλλογικής σκέψης σε όλη τη διάρκεια του εργαστηρίου. Αυτή η προσέγγιση έδωσε τη δυνατότητα να υπάρχει χώρος και διαδικασίες με επίκεντρο τα ίδια τα μέλη.

Ένα από τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν για την αντιμετώπιση του θέματος της οικολογικής μετάβασης ήταν το **Climate Fresk**, που βασίστηκε

στις εκθέσεις της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Κλιματική Αλλαγή, κάνοντας τα θέματα που συζητήθηκαν πιο προσιτά. Η **χαρτογράφηση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης του 2030** περιλάμβανε την κατανόσή τους ως «θεσμικού οδικού χάρτη για τη μετάβαση», τοποθετώντας τους σε σχέση με τον κοινωνικό ρόλο και τις δράσεις των οργανισμών και παρέχοντας μια εκτίμηση της δυναμικής τους για δράση ή των περιορισμών τους στην πορεία για μια οικολογική μετάβαση. Τέλος, το **«Exploring Low Carbon Lifestyles»**, που παρουσιάστηκε ως έκθεση, ευαισθητοποίησε σχετικά με τα πλανητικά όρια και την κοινωνική δικαιοσύνη στην οικολογική μετάβαση, δίνοντας έμφαση στις απαραίτητες αλλαγές στις συνήθειές μας και στη συλλογική μείωση του αποτυπώματος άνθρακα σε μεγάλους τομείς: τρόφιμα, μεταφορές, κατασκευές, κατανάλωση. Μέσα από αυτό το εργαλείο εισήχθησαν και συζητήθηκαν οι έννοιες των κοινωνικών ρόλων και της οικολογικής ευθύνης.

**GCE για την
«Ενσωμάτωση της
διαφορετικότητας»**

— WEA,
Γερμανία

Κατά τη προετοιμασία και το αρχικό εργαστήριο στο κοινοτικό κέντρο που δημιουργήθηκε στην Γερμανία χρησιμοποιήθηκαν διάφορες μέθοδοι, όπως ο καταγισμός ιδεών και το παγκόσμιο καφέ (world café), για να καθοριστούν τα σχετικά θέματα και οι δομές των δραστηριοτήτων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη λήψη αποφάσεων για συγκεκριμένα θέματα που είναι σχετικά με το μέλλον των νέων και ορατά στις τρέχουσες δημόσιες συζητήσεις και τις προεκλογικές εκστρατείες.

Το αποτέλεσμα ήταν η διαμόρφωση τριών διαφορετικών δραστηριοτήτων: πρώτον, ένα εργαστήριο για την κοινωνική ένταξη με γνώμονα την διαφορετικότητα και τίτλο «Truth Talks»²⁹, το οποίο σε συνεργασία με το «Hawar Help. E.V.» δημιούργησε χώρους, όπου διαφορετικοί άνθρωποι συναντιούνται και αναπτύσσουν κατανόηση και ενσυναίσθηση για τις ατομικές ιστορίες και εμπειρίες τους. Δεύτερον, πραγματοποιήθηκε ένα εργαστήριο “**Speed dating**” με υπεύθυνους χάραξης πολιτικής που οδήγησε στη δημιουργία ενός συνόλου καρτών με διαφορετικές ερωτήσεις, που διερευνούσαν πολιτικές και προσωπικές πτυχές. Οι νέοι είχαν την ευκαιρία να συνδεθούν με τοπικούς υπεύθυνους χάραξης πολιτικής μέσα από συζητήσεις πρόσωπο-με-πρόσωπο και δημιουργώντας νέες προοπτικές για τη θέση και τη ζωή των άλλων ατόμων, με βάση τις ερωτήσεις από το παιχνίδι με κάρτες. Τέλος, χάρη σε μία συνεδρία **ερωτήσεων-απαντήσεων (Q&A)** με την Katarina Barley, την κορυφαία υποψήφια στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου του κυβερνώντος κόμματος SPD στη Γερμανία, πραγματοποιήθηκε μια ειδική μορφή Q&A που περιελάμβανε όλα τα μέλη του κοινοτικού κέντρου. Αυτή η συνεδρία έγινε στο πλαίσιο του προχωρημένου επιπέδου μαθήματος πολιτικής αγωγής του κέντρου, με τα νεότερα μέλη να συνεισφέρουν με το δικό τους ενδιαφέρον και τις ερωτήσεις τους αναλαμβάνοντας τα ίδια το συντονισμό της συζήτησης.

**GCE για τη διαγενεακή
αλληλεγγύη: «Μεγάλες
Κοινωνικές Προκλήσεις:
Διαγενεακή Αλληλεγγύη
και Δια Βίου Μάθηση»**

– ΔΑΦΝΗ ΚΕΚ, Ελλάδα

Κατά τη διάρκεια του αρχικού εργαστηρίου, οι εκπαιδευτικοί εισήχθησαν στις μεθοδολογίες GCE και ανέπτυξαν τα ακόλουθα εργαστήρια σχετικά με την έννοια της ίσης συμμετοχής. Μετά από μια γενική εισαγωγή της **έννοιας της ισότιμης συμμετοχής** ως βασικής αρχής, οι συμμετέχοντες κατανόησαν την έννοια της **Κοινωνικής Δικαιοσύνης** ερμηνεύοντας συγκεκριμένα σενάρια καθημερινής ζωής που κινητοποιούν τον αναστοχασμό πάνω στις προσωπικές τους εμπειρίες (πχ σχετικά με το φύλο, την ηλικία, την μετανάστευση κ.λπ.). Η προσέγγιση της ισότιμης συμμετοχής επιλέχθηκε συλλογικά από τους νέους καθοδηγητές και τους εκπαιδευτές κατά την αρχική εκπαίδευση με στόχο να διασφαλιστεί η ίση εμπλοκή των συμμετεχόντων ώστε να εκφράσουν ελεύθερα τη γνώμη τους.

Το δεύτερο εργαστήριο επικεντρώθηκε στην Αλληλεγγύη απέναντι στις **Ανισότητες**. Οι συμμετέχοντες εντόπισαν τις δομικές και συστημικές ρίζες των ανισοτήτων και συζητήσαν πώς η αλληλεγγύη μπορεί να χρησιμεύσει ως ισχυρό εργαλείο για την αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων. Το τρίτο εργαστήριο ασχολήθηκε με την **οικοδόμηση εμπιστοσύνης προς τους πολιτικούς θεσμούς** και του τρόπου καλύτερης εκπροσώπησης της γνώμης των κατοίκων με στόχο την ενεργοποίηση αποτελεσματικών λύσεων υπέρ των λιγότερο προνομιούχων. Παρόλο που πρωταρχικός στόχος αυτού του εργαστηρίου ήταν να βοηθήσει

τους συμμετέχοντες να κατανοήσουν τη σημασία της πολιτικής εκπροσώπησης, στόχευε επίσης στην ανάπτυξη των ικανοτήτων, δεξιοτήτων και γνώσεων ώστε να γίνουν ενεργοί πολίτες συμμετέχοντας σε πολιτικές διαδικασίες. Κατά τη διάρκεια της τελικής συνάντησης διαλόγου οι συμμετέχοντες, συμπεριλαμβανομένων νεαρών ενηλίκων, είχαν την ευκαιρία να συζητήσουν με δύο υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, τον κύριο Κωνσταντίνο Αρβανίτη, Ευρωβουλευτή ΣΥ.ΡΙΖ.Α / GUE/NGL και την κυρία Αναστασία Πενταγιώτη, επιστημονική υπεύθυνη του οργανισμού SustainableWe, σχετικά με τη GCE. Αυτές οι συζητήσεις βοήθησαν τους συμμετέχοντες να κατανοήσουν πώς η GCE είναι ζωτικής σημασίας, κάνοντας αναφορά σε κοινωνικοπολιτικές προκλήσεις και κινήματα που στοχεύουν στην επίτευξη κοινωνικής δικαιοσύνης και την αντιμετώπιση των κοινωνικών ανισοτήτων.

CENTAR
ZA MIROVNE
STUDIJE

**GCE για την
ενδυνάμωση των νέων:
«Τι σας ενοχλεί; Πώς θα
φτιαχτεί;»**

– Center for Peace
Studies, Κροατία

Το αρχικό εργαστήριο οργανώθηκε στα πλαίσια των μαθημάτων του προγράμματος «**Σπουδές Ειρήνης**», ένα πρόγραμμα βασισμένο στη GCE που μετέφερε γνώσεις και πληροφορίες, δημιούργησε μια κοινή εμπειρία και ενέπλεξε μια ομάδα νέων που στη συνέχεια, λαμβάνοντας καθοδήγηση, ανέπτυξαν και οργάνωσαν εκπαιδευτικές δραστηριότητες αμοιβαίας μάθησης για νέους από μεταναστευτικές κοινότητες. Ένας από τους στόχους του προγράμματος «Σπουδές Ειρήνης» είναι η εκπαίδευση στις σύγχρονες αδικίες και τις κοινωνικές απειλές για την ισότητα, όπως η οικονομική αδικία, οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων

δικαιωμάτων, τα μεταναστευτικά ζητήματα, οι ανισότητες των φύλων, ο πόλεμος και η μεταπολεμική κληρονομιά. Ο άλλος εξίσου σημαντικός στόχος είναι η δημιουργία οραμάτων, η **ενδυνάμωση των συμμετεχόντων να αναλάβουν ενεργό ρόλο στην προοδευτική κοινωνική αλλαγή, να αναπτύξουν δραστηριότητες και πρωτοβουλίες, να διδαχθούν τεχνογνωσία σχετικά με τις δεξιότητες συνεργασίας και αυτοοργάνωσης.**

Μια από τις ομάδες εκπαιδευομένων ανέπτυξε το εργαστήριο για νέους: **Τι σας ενοχλεί; Πώς θα φτιαχτεί;** βασισμένο στις μεθοδολογίες του προγράμματος Σπουδών Ειρήνης και την εργαλειοθήκη ΑΚΑ. Αυτό το εργαστήριο προέκυψε από μια αρχική διάλεξη με θέμα «Παγκοσμιοποίηση και Κοινωνική Δικαιοσύνη» που οργανώθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος Σπουδών Ειρήνης, και ακολούθησαν τρεις προπαρασκευαστικές συναντήσεις υπό τον συντονισμό ενός νέου ατόμου σε ρόλο καθοδηγητή και τριών συμμετεχόντων με επικουρικό ρόλο. Η αρχική διάλεξη είχε ως στόχο την παροχή θεμελιωδών γνώσεων για παγκόσμια ζητήματα που σχετίζονται με τη διαπολιτισμικότητα και τη δίκαιη μετάβαση. Χρησιμοποιώντας την εργαλειοθήκη που αναπτύχθηκε από το έργο ΑΚΑ και τη μεθοδολογία GCE, ανέπτυξαν ένα εργαστήριο πολιτικής εκπαίδευσης σχεδιασμένο για νέους συνομηλίκους τους και νέους από μεταναστευτικές κοινότητες. Όσον αφορά τη συνάντηση διαλόγου με τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, οι συμμετέχοντες είχαν την ευκαιρία να

εντοπίσουν θεσμικούς παράγοντες από το Κροατικό Δίκτυο Νέων (CYN) και άλλους. Για το σκοπό αυτό, οργανώθηκε μια αρχική συνάντηση στην οποία συμμετείχαν νέοι ηγέτες από το CPS, εκπρόσωπος του CYN και νέοι μετανάστες, ως ένα αρχικό βήμα για την εμπλοκή νέων από μεταναστευτικές κοινότητες στις δραστηριότητες πολιτικής που αφορούν τη νεολαία και υποστηρίζονται από το CYN σε τοπικό, εθνικό και επίπεδο ΕΕ.

**GCE για την επιδίωξη
κοινωνικά και
περιβαλλοντικά δίκαιων
κοινωνιών**

– Liga Española de la Educación y la
Cultura Popular (LEECP), Ισπανία

Το κοινοτικό κέντρο που ιδρύθηκε στην Ισπανία επωφελήθηκε σε μεγάλο βαθμό από την ενεργό συμμετοχή νεαρών ατόμων στα εργαστήρια. Αυτή η συνθήκη επέτρεψε να αξιοποιηθεί περισσότερο η διακρατική πτυχή της αμοιβαίας μάθησης σε όλη τη διάρκεια υλοποίησης του έργου.

Το εναρκτήριο εργαστήριο παρείχε στους συμμετέχοντες ένα «βήμα» για να συζητήσουν και να μοιραστούν τις ιδέες και τις εμπειρίες τους σχετικά με όσα πιστεύουν ότι λείπουν από τον τόπο τους, το Cáceres, για να μπορεί να θεωρηθεί μια δίκαιη πόλη. Έννοιες όπως κοινωνική δικαιοσύνη, περιβαλλοντική δικαιοσύνη και η βιωσιμότητα επαναπροσδιορίστηκαν

και ομαδοποιήθηκαν από τους συμμετέχοντες. Μέσα από την οικειοποίηση των ορισμών και αφού η ομάδα κατέληξε ομόφωνα σε αυτούς, χρησιμοποιήθηκαν ως βάση για τα επόμενα βήματα. Στη συνέχεια, οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν για τα βήματα που γίνονται σε τοπικό επίπεδο από το Cáceres και την ΕΕ για την υποστήριξη μιας δίκαιης μετάβασης που δεν αφήνει κανένα πίσω, και πώς μπορούν να την υποστηρίξουν.

Όσον αφορά τις μεθοδολογίες, προσδιορίστηκε η προσέγγιση της **σχεδιαστικής σκέψης** και ευθυγραμμίστηκε με τη GCE. Αυτή η προσέγγιση επιτρέπει την προσαρμογή των τεχνικών και των εννοιών σε οποιοδήποτε πρόβλημα αποφασίζει να αντιμετωπίσει η ομάδα, διευκολύνοντας τη συνεργατική και συναινετική εργασία με άμεση θετική ανατροφοδότηση. Με βάση αυτό, στο δεύτερο εργαστήριο οι συμμετέχοντες χρησιμοποίησαν τις μεθοδολογίες της GCE και της σχεδιαστικής σκέψης για να προετοιμάσουν μια παρουσίαση που περιλάμβανε όλες τις ιδέες βελτίωσης που σχεδίαζαν να προτείνουν στους τοπικούς νομοθέτες, μαζί με μια εξήγηση για το πώς πίστευαν ότι αυτές οι ιδέες θα συνέβαλαν στο κύρος του Cáceres ως μια κοινωνικά και περιβαλλοντικά δίκαιη πόλη.

Το τρίτο και τελευταίο εργαστήριο περιελάμβανε συζήτηση με δύο τοπικά εκλεγμένους εκπροσώπους του Δήμου. Οι συμμετέχοντες έμαθαν πώς να ασχολούνται με την πολιτική ανταλλάσσοντας ερωτήσεις και σχόλια σχετικά με τις προτάσεις τους και πώς ο Δήμος θα μπορούσε να αποφασίσει εάν θα τις υιοθετήσει βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα. Οι συστάσεις των νεαρών συμμετεχόντων έκαναν εντύπωση στους τοπικούς πολιτικούς, οι οποίοι απήχθησαν πρόκληση στην ομάδα και το πρόγραμμα AKA να συμμετάσχουν στην επερχόμενη δημόσια συζήτηση σχετικά με τα συστήματα αστικών μεταφορών και την κινητικότητα.

Η GCE για την υποστήριξη της μετάβασης σε ένα βιώσιμο οικονομικό μοντέλο

– ARCI, Ιταλία

Μετά τη σειρά των εργαστηρίων που οργανώθηκαν στο πλαίσιο του έργου με την ομάδα μαθητών που συμμετείχαν στο Consulta dei Ragazzi (συμβούλιο νεολαίας), οι μαθητές είχαν ως στόχο να φέρουν τα περιβαλλοντικά ζητήματα (πλημμύρες κ.λπ.) στην προσοχή της διοίκησης της πόλης. Από τον Ιανουάριο έως τον Μάρτιο του 2024, η ομάδα των μαθητών, που ζήτησε οικειοθελώς να συμμετέχει στο έργο, ενεπλάκησαν σε μια σειρά εργαστηρίων με στόχο να ευαισθητοποιηθούν περισσότερο σχετικά με το περιβάλλον στο οποίο ζουν και να ενδυναμωθούν ώστε να δράσουν μαζί για να αλλάξουν τον συλλογικό τρόπο ζωής με πιο βιώσιμα μέσα. Μέσα από τα

πρακτικά εργαστήρια και τις εκπαιδευτικές εκδρομές που πρόσφεραν βιωματικές μαθησιακές εμπειρίες και κινητοποίησαν συζητήσεις, οι συμμετέχοντες είχαν την ευκαιρία να μάθουν για την αστικοποίηση και τον **περιβαλλοντικό ακτιβισμό**. Αυτά τα εργαστήρια οργανώθηκαν με τη μορφή εκπαιδευτικών εκδρομών στην πόλη με στόχο να βοηθήσουν τους συμμετέχοντες να μάθουν για τις ευθύνες τους απέναντι στο περιβάλλον στο οποίο ζουν, την επείγουσα ανάγκη για περισσότερους χώρους πρασίνου που ενισχύουν τη βιοποικιλότητα και τη βλάστηση, παρατηρώντας την ανάπτυξη των αστικών περιοχών και τον ρόλο των ποταμών.

Συζητώντας τα θέματα σε ομάδες και μέσα από την συνεργασία για την επίτευξη κοινών στόχων, ένιωσαν τη δύναμη να αναλάβουν ενεργό ρόλο στο έργο και ανέπτυξαν ένα αίσθημα ευθύνης καθώς και την αίσθηση ότι ανήκουν σε μια ομάδα με τα ίδια ιδανικά. Οι συμμετέχοντες είχαν επίσης την ευκαιρία να συνδιαλεχθούν με ένα διαγενεακό κοινό κατά τη διάρκεια της τελικής δημόσιας εκδήλωσης, αναλαμβάνοντας την ευθύνη να προετοιμάσουν και να μοιραστούν ό,τι είχαν κάνει κατά τη διάρκεια των εργαστηρίων με την κοινότητα και τους τοπικούς λειτουργούς.

Η GCE για την ευαισθητοποίηση σχετικά με την ισότητα των φύλων και τη δημοκρατική συμμετοχή

– Diáspora Sem Fronteiras, Πορτογαλία

Τα εργαστήρια είχαν συνολικά σαν στόχο τη δημιουργία ασφαλών, δυναμικών και συμμετοχικών περιβαλλόντων για την ανάπτυξη παιδαγωγικών προσεγγίσεων. Πραγματοποιήθηκαν δύο εκπαιδευτικές συναντήσεις όπου οι νέοι συντονιστές έμαθαν και δοκίμασαν τις στρατηγικές και τις δραστηριότητες πριν τις εφαρμόσουν, δείχνοντας επίσης σημασία στα αποτελέσματα και τον τρόπο υλοποίησης της Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών. Οι συμμετέχοντες μοιράστηκαν τις εμπειρίες τους σχετικά με την ισότητα των φύλων και τη δημοκρατική συμμετοχή ως βάση για την ενεργοποίηση των

συζητήσεων.

Για να δημιουργήσει μια κοινοτική ατμόσφαιρα μία αίσθηση κοινότητας, το κοινοτικό κέντρο στην Πορτογαλία δούλεψε με ορισμένα «δημιουργικά ερωτήματα». Τα πρώτα ερωτήματα επικεντρώθηκαν σε θέματα του εαυτού και των χαρακτηριστικών/ιδιοτήτων των συμμετεχόντων. Στη συνέχεια, ενώ κάθονταν σε κύκλο, τέθηκαν στους συμμετέχοντες ερωτήσεις ευαισθητοποίησης σχετικά με την ισότητα των φύλων. Έπειτα, οι συμμετέχοντες χωρίστηκαν σε μικρές ομάδες για να συζητήσουν τρεις ερωτήσεις σχετικά με την ισότητα των φύλων και τη δημοκρατική συμμετοχή: «**ποια θέματα θα θέλαμε να εξερευνήσουμε περισσότερο;**», «**τι πιστεύουμε ότι θα μπορούσε να γίνει; πού;**» και «**τι με εμποδίζει να μιλήσω ή να συμμετέχω σε δραστηριότητες πάνω σε αυτά τα θέματα;**».

Στο τέλος, οι συμμετέχοντες μοιράστηκαν σχόλια και σκέψεις σχετικά με μελλοντικές ενέργειες που θα μπορούσαν να πραγματοποιήσουν για να μετατρέψουν τις κοινά συμφωνημένες προτάσεις σε συγκεκριμένες δράσεις. Τέλος, η συνάντηση διαλόγου με τις τοπικές αρχές, συμπεριλαμβανομένων διαφόρων εκπροσώπων της κοινωνίας των πολιτών, λειτούργησε ως ευκαιρία για τους νέους συμμετέχοντες να μοιραστούν τις εμπειρίες τους και τα αποτελέσματα των αρχικών συζητήσεων σχετικά με την ισότητα των φύλων και τη δημοκρατική συμμετοχή. Αυτή η συνάντηση επέτρεψε επίσης σε όλους τους συμμετέχοντες να σκεφτούν από κοινού τα επόμενα βήματα και τις ενέργειες που θα μπορούσαν να κάνουν στις δικές τους κοινότητές για την ευαισθητοποίηση σχετικά με την ισότητα των φύλων και σε διαφορετικούς χώρους στους οποίους συμμετέχουν (ειδικά με τους φίλους τους στο σχολείο και τις οικογένειές τους).

Αξιολόγηση

Οι εταίροι του έργου χρησιμοποίησαν διάφορους τρόπους και τεχνικές για να συγκεντρώσουν σχόλια από τους συμμετέχοντες μετά την ολοκλήρωση των διαφορετικών εργαστηρίων σε τοπικό επίπεδο. Αυτή η ενότητα του οδηγού επισημαίνει τις μεθόδους που χρησιμοποιήθηκαν από τους οργανισμούς-εταίρους του έργου για την αξιολόγηση των εργαστηρίων και των δραστηριοτήτων τους, επισημαίνοντας τις ομοιότητες και τις διαφορές στις μεθόδους και τα σχόλια που έλαβαν. Ορισμένες από αυτές περιλαμβάνουν προφορική ανατροφοδότηση, γραπτές αξιολογήσεις και μεμονωμένες μαρτυρίες.

Οι εταίροι του έργου τόνισαν την αξία των βιωματικών εργαστηρίων που ενθάρρυναν την **ενεργή συμμετοχή και αλληλεπίδραση**. Τα εργαστήρια αυτά εκτιμήθηκαν ιδιαίτερα από τους συμμετέχοντες, ειδικά εκείνα που τους επέτρεψαν να μοιραστούν και να συνδεθούν μέσα από τις προσωπικές τους εμπειρίες και τις άμεσες ανησυχίες τους στις κοινότητες όπου ζουν. Οι συζητήσεις για τις δομικές διακρίσεις, τις κοινωνικές πολυπλοκότητες και τους προσωπικούς προβληματισμούς εκτιμήθηκαν ιδιαίτερα. Η **δημιουργία ενός ασφαλούς χώρου** για ανοιχτό διάλογο ήταν προτεραιότητα για όλους τους οργανισμούς, επιτρέποντας στους συμμετέχοντες να εκφράσουν ελεύθερα τις απόψεις τους. Αυτό το ασφαλές περιβάλλον έδωσε τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες να αναπτύξουν ιδέες και να βρουν τρόπους για να υλοποιήσουν αυτές τις ιδέες μέσα από συγκεκριμένες

δράσεις μετά τα εργαστήρια. Οι εκπαιδευτικοί επικεντρώθηκαν στο να βοηθήσουν τους συμμετέχοντες να **εφαρμόσουν τη γνώση που αποκτήθηκε από αυτά τα εργαστήρια στο δικό τους πλαίσιο**, να προσδιορίσουν βήματα δράσης, να αναπτύξουν συγκεκριμένα σχέδια και να προωθήσουν οικολογικές πρακτικές. Διαδραστικές και βιωματικές μέθοδοι χρησιμοποιήθηκαν καθ' όλη τη διάρκεια υλοποίησης των δραστηριοτήτων. Αυτές οι μέθοδοι διευκόλυναν την κριτική σκέψη, τη μάθηση μέσω της ανταλλαγής και την ενεργή συμμετοχή, καθιστώντας τα εργαστήρια πιο αποτελεσματικά και επιδραστικά.

Παρά τις ομοιότητες στην υλοποίηση των εργαστηρίων, οι μέθοδοι αξιολόγησης διέφεραν μεταξύ των εταίρων του έργου. Για παράδειγμα, το PLS χρησιμοποίησε προφορική ανατροφοδότηση για να διασφαλίσει ότι οι συμμετέχοντες εξέφρασαν ελεύθερα τις απόψεις τους για τις δραστηριότητες, το Ceméa συνδύασε γραπτή και προφορική ανατροφοδότηση, το WEA χρησιμοποίησε μεμονωμένες αναφορές ανατροφοδότησης και υλικό πολυμέσων (βίντεο, φωτογραφίες) ως καινοτόμα προσέγγιση. Επιπλέον, το Diáspora Sem Fronteiras έθεσε γνήσια ερωτήματα όπως “Ποιο είναι το επόμενο βήμα που κάνω;” ώστε οι συμμετέχοντες να προβληματιστούν και να μοιραστούν μια ενέργεια που θα μπορούσαν να κάνουν για να πραγματοποιήσουν τις προτάσεις του εργαστηρίου.

Η δυναμική μεταξύ των συμμετεχόντων διέφερε επίσης, με το ΔΑΦΝΗ ΚΕΚ να διαπιστώνει ότι οι μεγαλύτεροι σε ηλικία συμμετέχοντες ήταν πιο ομιλητικοί και επηρέαζαν τις συζητήσεις, ενώ το LEECP αντιμετώπισε προκλήσεις με τη συμμετοχή και βρήκε τις μικρότερες ομάδες πιο αποτελεσματικές. Από την άλλη πλευρά, το PLS σημείωσε τη δυσκολία στην εμπλοκή νέων ατόμων (NEETs) με συγκεκριμένους πολιτικούς όρους λόγω της συσχέτισής τους με τις άμεσες ανησυχίες τους για τη ζωή τους. Το Ceméa αντιμετώπισε την πρόκληση να καταστήσει τις σύνθετες οικολογικές έννοιες λιγότερο θεωρητικές και προσιτές για τους συμμετέχοντες. Το WEA αντιμετώπισε υλικοτεχνικές δυσκολίες στο συντονισμό μεγάλων εκδηλώσεων και στην επικοινωνία με πολλούς οργανισμούς.

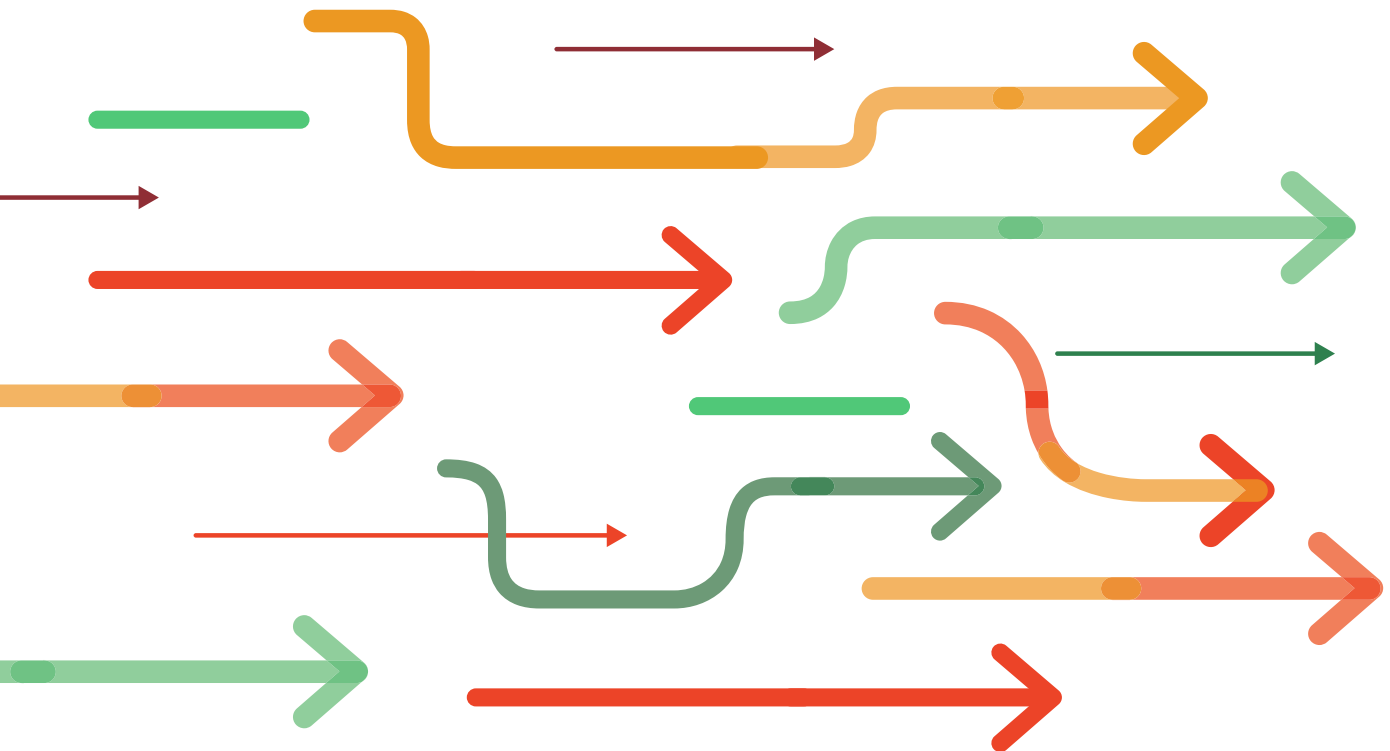
Παρόλες τις προκλήσεις, τα αποτελέσματα και ο αντιληπτός αντίκτυπος ήταν σημαντικά. Για παράδειγμα, το PLS βρήκε την εμπειρία μεταμορφωτική τόσο για τους εκπαιδευτικούς όσο και για τους συμμετέχοντες, επισημαίνοντας τη δυναμική που δημιουργήθηκε για δράσεις συνηγορίας. Οι συμμετέχοντες στο Ceméa εκτίμησαν τα πρακτικά εργαλεία όπως η **φωτογλώσσα**, η **χαρτογράφηση των ΣΒΑ** και το **Climate Fresk** για την αντιμετώπιση οικολογικών προκλήσεων, ενώ το WEA δημιούργησε νέα δίκτυα και μακροπρόθεσμες συνεργασίες για την υλοποίηση μελλοντικών εκδηλώσεων. Επίσης, οι συμμετέχοντες στο ΔΑΦΝΗ ΚΕΚ εκτίμησαν τον χώρο και την ευκαιρία να εκφράσουν τις ανησυχίες τους για θέματα όπως η κοινωνική πολυπλοκότητα και η διαδικασία λήψης αποφάσεων στην ΕΕ, κάτι που δεν είναι δεδομένο στην καθημερινότητά τους.

Συνοψίζοντας, οι εταίροι του έργου προσάρμοσαν τις μεθόδους τους στις ανάγκες και τα πλαίσια των συμμετεχόντων τους, διατηρώντας τα καίρια χαρακτηριστικά της ανατροφοδότησης, εμπλοκής, συνάφειας, ασφάλειας και ενδυνάμωσης σε όλα τα εργαστήρια. Αυτή η ποικιλομορφία στις μεθόδους και στην προσέγγιση υπογραμμίζει την προσαρμοστικότητα και την πολύπλευρη φύση της εφαρμογής της GCE.

ΤΑ 6 ΒΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ SOLIDAR ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ GCE

Πολλές μεθοδολογίες της GCE εφαρμόστηκαν με επιτυχία από τους εταίρους του έργου στις 8 χώρες υλοποίησής του (**Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Κροατία, Ισπανία, Ιταλία και Πορτογαλία**) με στόχο την αντιμετώπιση ποικίλων κοινωνικών, περιβαλλοντικών και οικονομικών προκλήσεων. Αυτές οι ποικίλες πρακτικές προέκυψαν από μια κοινή κατανόηση των ορισμών και των εννοιών της Εκπαίδευσης για την Παγκόσμια Ιδιότητα του Πολίτη που επέτρεψε στους οργανισμούς-εταίρους να εμπλουτίσουν τις υπάρχουσες μεθοδολογίες τους σχετικά με τη μετασχηματιστική μάθηση και τη μη τυπική εκπαίδευση. Αυτές οι πρακτικές έχουν αποδείξει την αποτελεσματικότητα των διαδραστικών, συλλογικών και αντιεραρχικών δραστηριοτήτων για την προώθηση της δημοκρατικής συμμετοχής, ιδιαίτερα μεταξύ των νέων και όσων το επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα πολύ συχνά αποτυγχάνει να εμπλέξει. Με βάση αυτές τις διαφορετικές μεθοδολογίες, το Ίδρυμα SOLIDAR ανέπτυξε τα ακόλουθα **6 βήματα** για τη GCE, με στόχο την ενσωμάτωση αυτών των βέλτιστων πρακτικών σε μια ενιαία, βιώσιμη και προσαρμόσιμη διαδικασία που μπορεί να εφαρμοστεί καθολικά σε διάφορα πλαίσια για την επίτευξη αποτελεσματικών μαθησιακών εμπειριών. Αυτή η μεθοδολογία είναι το αποτέλεσμα του συλλογικού προβληματισμού των εταίρων του έργου σχετικά με τα επιτυχημένα στοιχεία των πρακτικών τους, όπως πραγματοποιήθηκαν στις 8 ευρωπαϊκές χώρες του έργου.

Ακολουθεί η ανάλυση των βημάτων που προσδιορίζονται ως επιτυχημένα για την υλοποίηση των δραστηριοτήτων μάθησης που βασίζονται στη GCE.

ΒΗΜΑ 1 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΑΝΑΓΚΩΝ

Η ανάλυση αναγκών είναι ένας από τους τρόπους προσδιορισμού των αναγκών και των ενδιαφερόντων μιας συγκεκριμένης ομάδας. Αυτή η αξιολόγηση μπορεί να πραγματοποιηθεί με διάφορες μορφές. Οι αρχικές έρευνες (ανοιχτού και κλειστού τύπου, με ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής), καθώς και συνεντεύξεις και ομάδες εστίασης, θα μπορούσαν να βοηθήσουν στη σωστή προσαρμογή των εργαστηρίων, συνεδρίων, εκδηλώσεων και άλλων μεθόδων υλοποίησης της GCE στις ανάγκες των συμμετεχόντων. Αυτές οι τεχνικές βοηθούν στον προσδιορισμό των απαιτήσεων, των προτιμήσεων και των αναμενόμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων των συμμετεχόντων, διασφαλίζοντας ότι οι πληροφορίες είναι ενδιαφέρουσες και καλύπτουν τις ανάγκες τους.

ΒΗΜΑ 2 ΕΡΕΥΝΑ ΠΛΑΙΣΙΟΥ

Είναι σημαντικό να κατανοήσουμε το κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον της περιοχής/κοινότητας στην οποία θα εφαρμοστούν οι μεθοδολογίες της GCE. Αυτό περιλαμβάνει την έρευνα της δυναμικής της τοπικής κοινότητας και τον εντοπισμό σχετικών προκλήσεων και πιθανών ευκαιριών. Αυτές οι γνώσεις σχετικά με το πλαίσιο βοηθούν στην προσαρμογή των δραστηριοτήτων ώστε να συντονίζονται με τις εμπειρίες και τα περιβάλλοντα του πραγματικού κόσμου των συμμετεχόντων.

ΒΗΜΑ 3 ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΩΝ

Οι εκπαιδευτές θα πρέπει να λάβουν επιμορφωθούν σφαιρικά σχετικά με τις μεθοδολογίες της GCE και πάνω σε συγκεκριμένα εργαλεία όπως η φωτογλώσσα, η σχεδιαστική σκέψη και τα διαδραστικά εργαστήρια (ή άλλα που ανταποκρίνονται καλύτερα στο επιλεγμένο πλαίσιο). Αυτή η εκπαίδευση οφείλει να τους «εξοπλίζει» με τις απαραίτητες δεξιότητες και γνώσεις για να υλοποιήσουν αποτελεσματικά τα εργαστήρια ώστε να εμπλέκουν ουσιαστικά και να ενδυναμώνουν τους συμμετέχοντες.

Οι εκπαιδευτές θα πρέπει να διαθέτουν όλα τα απαραίτητα μέσα και εργαλεία που απαιτούνται για την οργάνωση των εργαστηρίων. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει γραφική ύλη, φυλλάδια, οπτικά βοηθήματα και ψηφιακά εργαλεία που υποστηρίζουν διαδραστικές και βιωματικές μαθησιακές εμπειρίες, αλλά κυρίως, αυτά τα εργαλεία δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως κάτι στημένο αμετάβλητο, αλλά να παρέχονται με βάση τις ανάγκες που εντοπίζουν οι εκπαιδευτικοί που έχουν επιμορφωθεί στις μεθοδολογίες.

ΒΗΜΑ 4 ΔΟΜΗ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ

Προκειμένου να διασφαλιστεί η υλοποίηση επιτυχημένων εργαστηρίων, συνιστάται η δημιουργία ενός δομημένου αλλά ευέλικτου πλαισίου που παρέχει ασφάλεια, κατανόηση, χώρο για συνδημιουργία και άμεση εμπλοκή με σχετικούς ενδιαφερόμενους φορείς, όπως υπεύθυνους χάραξης

πολιτικής. Τα παρακάτω βήματα εξηγούν την ιδανική δομή ενός εργαστηρίου για την εφαρμογή της GCE.

- ➔ **Συμβόλαιο ασφάλειας συμμετοχής:** Είναι ζωτικής σημασίας να συνταχθεί συλλογικά ένα συμβόλαιο ασφάλειας συμμετοχής μεταξύ των συμμετεχόντων και των εκπαιδευτικών στη αρχή του εργαστηρίου. Αυτό το άτυπο συμβόλαιο θέτει τους κανόνες λειτουργίας της ομάδας ως προς την αλληλεπίδραση, διασφαλίζοντας αμοιβαίο σεβασμό και υποστηρικτικό χώρο μάθησης όπου όλοι νιώθουν άνετα να εκφράσουν τις σκέψεις και τις ιδέες τους.
- ➔ **Διασφάλιση κοινής κατανόησης των εννοιών μεταξύ όλων των συμμετεχόντων και των εκπαιδευτικών:** Κατά τη πραγματοποίηση μιας μαθησιακής δραστηριότητας, είναι χρήσιμο να παρέχετε στους συμμετέχοντες σαφείς εξηγήσεις των εννοιών που χρησιμοποιούνται για να διασφαλιστεί ότι όλοι έχουν κοινή κατανόηση αυτών. Αυτό επιτρέπει στους συμμετέχοντες να κατανοούν καλύτερα τη δραστηριότητα και να συμμετέχουν ενεργά σε αυτήν. Αυτό μπορεί να γίνει κατά την έναρξη και επεξήγηση του εργαστηρίου.
- ➔ **Συνδημιουργία με τους συμμετέχοντες της τυπολογίας των εργαστηρίων (μορφή και περιεχόμενο):** Μετά την ενότητα για την κατανόηση των εννοιών, οι συμμετέχοντες θα συμβάλλουν στη δημιουργία της μορφής και του περιεχομένου του εργαστηρίου για να διασφαλιστεί ότι το περιεχόμενο καλύπτει τις ανάγκες και τις πραγματικότητες τους. Αυτή η συμμετοχική προσέγγιση διασφαλίζει την εμπλοκή των συμμετεχόντων στο εργαστήριο από τα αρχικά στάδια προσδιορισμού των δραστηριοτήτων, καθορίζοντας έτσι τα μαθησιακά αποτελέσματα του εργαστηρίου. Με την εμπλοκή των συμμετεχόντων στις διαδικασίες συν-δημιουργίας, το εργαστήριο γίνεται πιο σχετικό, ελκυστικό και δημιουργεί αίσθηση κοινής ευθύνης.
- ➔ **Προσαρμοστικότητα με βάση τα σχόλια των συμμετεχόντων κατά την υλοποίηση:** Καθ' όλη τη διάρκεια της υλοποίησης του εργαστηρίου, οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να συλλέγουν σχόλια από τους συμμετέχοντες σε διαφορετικά στάδια του εργαστηρίου και να είναι έτοιμοι να προσαρμόσουν το περιεχόμενο και τις μορφές όπως απαιτείται. Τα τακτικά check-in και οι συνεδρίες ανατροφοδότησης μπορούν να βοηθήσουν στον εντοπισμό σημείων όπου χρειάζονται προσαρμογές ως προς τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των συμμετεχόντων.
- ➔ **Οφέλη από την άμεση ενασχόληση με τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής/ενδιαφερομένους φορείς που σχετίζονται με το θέμα που εξετάζεται στις δραστηριότητες:** Η διασφάλιση άμεσων αλληλεπιδράσεων μεταξύ των συμμετεχόντων και των υπευθύνων χάραξης πολιτικής είναι ζωτικής σημασίας για την αμοιβαία μάθηση, τη δικτύωση και την ανταλλαγή εμπειριών. Αυτό βοηθά τους συμμετέχοντες να μάθουν περισσότερα σχετικά με τις σχετικές εξελίξεις σε επίπεδο πολιτικής για την ενίσχυση των δεξιοτήτων συνηγορίας τους. Οι αλληλεπιδράσεις θα

καθορίσουν τρόπους για μακροπρόθεσμες και πιο σταθερές ευκαιρίες διαλόγου ώστε να εξασφαλιστεί η συνεισφορά των συμμετεχόντων στη χάραξη πολιτικής.

ΒΗΜΑ 5 ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ

Για να διασφαλιστεί η βιωσιμότητα των αποτελεσμάτων των εργαστηρίων, είναι σημαντικό να διατηρηθεί η εμπλοκή και να υποστηριχθούν οι συνεχείς δραστηριότητες. Για τη συνεχή αλληλεπίδραση και συνεργασία μεταξύ των συμμετεχόντων, θα ληφθούν υπόψη τα ακόλουθα βήματα διασφάλισης της συστηματικής παρακολούθησης και βιωσιμότητας.

Δημιουργία δικτύων: Δημιουργήστε δίκτυα αμοιβαίας μάθησης για να διατηρήσετε την εμπλοκή και να υποστηρίξετε τις συνεχείς δραστηριότητες. Αυτά τα δίκτυα μπορούν να αποτελούνται από συμμετέχοντες, εκπαιδευτικούς και άλλα σχετικά άτομα που μοιράζονται τις ίδιες αξίες και ενδιαφέροντα. Με αυτόν τον τρόπο, η συνεχής ανταλλαγή εμπειριών, η ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών και πόρων μπορεί να βοηθήσει στη διατήρηση της εμπλοκής των συμμετεχόντων.

Τακτικές συναντήσεις δια ζώσης/διαδικτυακά: Ένας άλλος τρόπος διασφάλισης της συνεχούς αλληλεπίδρασης και συνεργασίας μεταξύ των συμμετεχόντων είναι η διοργάνωση τακτικών συναντήσεων για τους συμμετέχοντες. Αυτές οι άτυπες συναντήσεις μπορούν να οργανωθούν τόσο δια ζώσης όσο και διαδικτυακά για να μπορέσουν οι συμμετέχοντες να επανασυνδεθούν και να ανταλλάξουν πληροφορίες.

ΒΗΜΑ 6 ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Αξιολόγηση: Για να εξασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα και η βιωσιμότητα των εκπαιδευτικών διαδικασιών, αλλά και για λόγους αναφοράς για περαιτέρω αντίκτυπο, είναι ζωτικής σημασίας η εφαρμογή τακτικών μηχανισμών ανατροφοδότησης για την αξιολόγηση του αντίκτυπου των εργαστηρίων και την πραγματοποίηση των απαραίτητων προσαρμογών με βάση τα σχόλια των συμμετεχόντων. Επιπλέον, θα διενεργούνται περιοδικές αξιολογήσεις για τη μέτρηση του μακροπρόθεσμου αντίκτυπου των δραστηριοτήτων στους συμμετέχοντες και στην κοινότητα.

Έρευνα ανατροφοδότησης: Εντός δύο έως τριών εργάσιμων ημερών από την ημέρα της υλοποίησης του εργαστηρίου, στείλτε στους συμμετέχοντες μια έρευνα ανατροφοδότησης για να αξιολογήσετε τον αντίκτυπο των εργαστηρίων και να κάνετε τις απαραίτητες προσαρμογές με βάση τα σχόλια των συμμετεχόντων.

Διασφάλιση ποιότητας: Προκειμένου να αξιολογηθεί ο μακροπρόθεσμος αντίκτυπος, δηλαδή να αξιολογηθεί η χρησιμότητα των δραστηριοτήτων στην καθημερινή εργασία των ατόμων ή στην κοινότητα, μπορεί να διεξαχθεί περιοδική αξιολόγηση (προαιρετικό)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το έργο AKA Active Citizens αποτέλεσε ένα εποικοδομητικό ταξίδι μάθησης που προσέφερε πολλές ουσιαστικές εμπειρίες σε όλα τα εμπλεκόμενα άτομα και τους φορείς. Οι συμμετέχοντες ήταν οι άμεσοι αποδέκτες των δράσεων που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια αυτού του έργου που συγχρηματοδοτήθηκε από το πλαίσιο CERV της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, καθώς επίσης και οι εκπαιδευτικοί και οι οργανισμοί που συμμετείχαν στη δημιουργία των κοινοτικών κέντρων έμαθαν εξίσου πολλά από τους διακρατικούς εταίρους τους και από τους ίδιους τους συμμετέχοντες. Αυτό το έργο επέτρεψε στους εταίρους με εκτεταμένη εμπειρία στη μη τυπική εκπαίδευση για τη δημοκρατική συμμετοχή να τελειοποιήσουν τις μεθοδολογίες και τις πρακτικές τους, μαθαίνοντας ο ένας από τον άλλο και καθορίζοντας από κοινού μια κοινή προσέγγιση για την εφαρμογή της Εκπαίδευσης για την Παγκόσμια Ιδιότητα του Πολίτη.

Η έννοια της GCE έχει γίνει καθοριστική για τους στόχους που επιδιώκονται από τις δραστηριότητες των μελών του Ιδρύματος SOLIDAR: την ενδυνάμωση των εκπαιδευόμενων, τη δημιουργία μετασχηματιστικών χώρων μάθησης, τη συνδημιουργία προσεγγίσεων με επίκεντρο τον εκπαιδευόμενο, ενώ παράλληλα αυξάνεται η ευαισθητοποίηση σχετικά με τη διασύνδεση των σημερινών κοινωνιών και ως αποτέλεσμα η δράση για κοινωνική δικαιοσύνη. Αυτή η προσέγγιση βασισμένη σε κοινές αξίες είναι που ενέπνευσε τις δραστηριότητες που περιγράφονται σε αυτό τον οδηγό, με στόχο τον πειραματισμό εργαλείων και πρακτικών και την προώθηση των αποτελεσμάτων τους στην κοινότητα των επαγγελματιών της εκπαίδευσης που ενδιαφέρονται να προωθήσουν μετασχηματιστικές ευκαιρίες μάθησης.

Αυτά τα αποτελέσματα συνίστανται στη συνειδητοποίηση ότι η εκπαίδευση είναι ένα ταξίδι που δεν σταματά ποτέ, και ότι, ενώ έχουμε κατά νου τους εκπαιδευόμενους για τη συνδημιουργία δραστηριοτήτων, οι εκπαιδευτικοί πρέπει πάντα να θεωρούνται μέρος της μαθησιακής κοινότητας και να τους δίνονται τα κατάλληλα μέσα για την ανάπτυξη των εκπαιδευτικών τους έργων. Όπως φαίνεται σε αυτόν τον οδηγό, οι δραστηριότητες της Εκπαίδευσης για την Παγκόσμια Ιδιότητα του Πολίτη είναι εκείνες στις οποίες η μεθοδολογία και το περιεχόμενο του μαθησιακού χώρου συνδημιουργούνται. Η πρακτική των συμβολαίων ασφάλειας συμμετοχής, η συνδιαμόρφωση των στόχων των εργαστηρίων και οι συνεχείς διαδικασίες ανατροφοδότησης για τη διασφάλιση της ποιότητας είναι παραδείγματα των επίμονων προσπαθειών που πρέπει να καταβληθούν για την προσφορά μιας ενδυναμωτικής μαθησιακής εμπειρίας. Αλλά η επένδυση αξίζει τον κόπο: από τους 500 και πλέον άμεσους συμμετέχοντες, οι περισσότεροι εξέφρασαν ενδιαφέρον να εμπλακούν σε πολιτικές συζητήσεις για πρώτη φορά. Υποστηρίζοντας τους συμμετέχοντες να αμφισβητήσουν τις δικές τους προκαταλήψεις και να αναγνωρίσουν τα διαφορετικά στρώματα ποικιλομορφίας που συνθέτουν τις κοινωνίες, μπορούν να προσδιορίσουν πλέον από κοινού πώς να ξεπεραστούν οι διαρθρωτικές διακρίσεις και οι προκλήσεις με στόχο την κοινωνική δικαιοσύνη. Μπορούμε εύλογα να υποθέσουμε ότι αυτές οι δραστηριότητες είχαν διαρκή αντίκτυπο, καθώς πυροδότησαν αυτή την αρχική σπίθα ενδιαφέροντος που είναι απαραίτητη για τη συμμετοχή στην κοινότητα μας και το μέλλον της.

Τα εργαστήρια GCE διαφοροποιήθηκαν επίσης ως προς τη μορφή και τη δομή τους. Το WEA χρησιμοποίησε **δραστηριότητες «speed dating» και ερωτήσεων-απαντήσεων** για την

έναρξη διαλόγου μεταξύ συμμετεχόντων και υπευθύνων χάραξης πολιτικής, ενώ το ΔΑΦΝΗ ΚΕΚ χρησιμοποίησε τη μορφή του **παγκόσμιου καφέ (world café)** που έδωσε την ευκαιρία στους συμμετέχοντες να προβληματιστούν σχετικά με διάφορα θέματα. Το CPS αξιοποίησε την **τέχνη** στις δραστηριότητές του, δημιουργώντας μια μοναδική αρμονία μεταξύ **τέχνης και ακτιβισμού**, ενδυναμώνοντας τους συμμετέχοντες να χρησιμοποιήσουν τη φαντασία τους μέσω της τέχνης για να αναπτύξουν λύσεις σε υπάρχοντα ζητήματα στις κοινωνίες τους. Το ARCI επικεντρώθηκε σε πρακτικές δραστηριότητες όπως η **αντάρτικη κηπουρική**, επιτρέποντας στους συμμετέχοντες να ανακαλύψουν και να μάθουν για τον περιβαλλοντικό ακτιβισμό. Οι νεαροί συμμετέχοντες απόλαυσαν ιδιαίτερα την ευκαιρία να συμμετέχουν σε συζητήσεις με τοπικούς λειτουργούς σχετικά με τις ανησυχίες τους που σχετίζονται με το περιβάλλον. Το Liga Española de la Educación (LEECP) παρείχε μια ανοιχτή πρόσκληση στα εργαστήρια GCE, στα οποία η μεθοδολογία **σχεδιαστικής σκέψης** φάνηκε πολύ χρήσιμη, βοηθώντας τους συμμετέχοντες να επαναπροσδιορίσουν συλλογικά έννοιες όπως η κοινωνική δικαιοσύνη, η περιβαλλοντική δικαιοσύνη και η βιωσιμότητα. Αυτός ο οδηγός είχε ως στόχο να προσφέρει συγκεκριμένα εργαλεία, προσεγγίσεις, ορισμούς και βήματα που μπορούν να πραγματοποιηθούν για να υποστηριχθεί η κοινότητα των επαγγελματιών της εκπαίδευσης στην εξοικείωσή της με την Εκπαίδευση στην Παγκόσμια Ιδιότητα του Πολίτη και να αρχίσει να την ασκεί ή να αναπτύξει περαιτέρω διαφορετικές μεθοδολογίες. Ωστόσο, έχει επιτύχει τους στόχους του μόνο εάν βοήθησε εσάς που το διαβάζετε να προβληματιστείτε σχετικά με τη σημασία αυτών των θεμάτων, τη συνάφεια του σχεδιασμού των χώρων μάθησης και τη σημασία της προώθησης της εκπαίδευσης που βασίζεται σε κοινές αξίες. Σύμφωνα με το πνεύμα της Εκπαίδευσης για την Παγκόσμια Ιδιότητα του Πολίτη, οι εταίροι του έργου ανυπομονούν να το δουν να χρησιμοποιείται, να δοκιμάζεται, να αμφισβητείται και να βελτιώνεται.

Και τώρα, τι ακολουθεί; Ο κόμβος μάθησης του Ιδρύματος SOLIDAR³⁰

Οι βάσεις που έθεσε το έργο AKA Active Citizens για τα Κέντρα Κοινότητας που συστάθηκαν τα τελευταία δύο χρόνια και οι σχετικές μεθοδολογίες θα συνεχίσουν να ενημερώνουν και να εμπνέουν τα μέλη του SOLIDAR και τους εταίρους τους. Αυτός ο οδηγός αποτελεί πράγματι μέρος του SOLIDAR Foundation Learning Hub, μιας διαδικτυακής βιβλιοθήκης που διαθέτει περιπτωσιολογικές μελέτες, εργαλεία και άλλο εκπαιδευτικό υλικό βασισμένο σε πολυμέσα για την πολιτική, καθώς και πρακτικές. Αυτός ο χώρος έχει σχεδιαστεί για εκπαιδευτικούς και εκπαιδευόμενους ώστε να μπορούν να εξερευνήσουν πόρους που μπορούν να τους βοηθήσουν να δημιουργήσουν, να αναπτύξουν ή να εμπλουτίσουν το ταξίδι της δια βίου μάθησης.

Το Ίδρυμα SOLIDAR, τα μέλη και οι συνεργάτες του έχουν αναπτύξει μια σειρά πόρων για την προώθηση της Εκπαίδευσης στην Παγκόσμια Ιδιότητα του Πολίτη. Για να μάθετε σχετικά, εξερευνήστε τον ιστότοπό μας www.solidar.org! Γίνετε μέλος της κοινότητάς μας και βρείτε έγγραφα πολιτικής, σύντομους πόρους πολιτικής, εργαλειοθήκες εκπαίδευσης και πολλά άλλα!

Endnotes

- 1 <https://www.solidar.org/project/aka/>
- 2 <https://www.solidar.org/about-solidar-foundation/>
- 3 <https://www.arci.it/>
- 4 <https://cemea.asso.fr/>
- 5 <https://www.cms.hr/en/o-cms-u-tko-je-tko/cms>
- 6 <https://kekdafni.gr/>
- 7 <https://www.instagram.com/diasporas.pt/>
- 8 <https://ligaeducacion.org/>
- 9 <https://www.pourlasolidarite.eu/en>
- 10 <https://www.we-akademie.de/>
- 11 Frank, Andrei & Gambardella, Elisa. Global Citizenship Education. SOLIDAR Foundation Policy Paper. Accessible at: <https://www.solidar.org/publications-page/citizenship-and-lifelong-learning-monitor-2020/>
- 12 Andreotti, Vanessa (2006). Soft versus critical global citizenship education. Policy & Practice: A Development Education Review, Vol. 3, Autumn, pp.40-51. Accessible at: <https://www.developmenteducationreview.com/issue/issue-3/soft-versus-critical-global-citizenship-education>. Last accessed 8 March 2023
- 13 <https://science.nasa.gov/climate-change/>
- 14 <https://www.eea.europa.eu/en>
- 15 <https://www.ipcc.ch/reports/>
- 16 <https://sdgs.un.org/goals>
- 17 <https://www.coe.int/en/web/digital-citizenship-education/active-participation#:~:text=Active%20participation%20includes%20the%20competences,democratic%20cultures%20they%20live%20in>
- 18 <https://en.wikipedia.org/wiki/Activism>
- 19 https://www.solidar.org/system/downloads/attachments/000/000/181/original/67_solidar_nfil_development-3.pdf?1457601260
- 20 According to Paul C. Gorsky, 20009
- 21 https://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/egm_unhq_oct07_bengtson.pdf
- 22 Merriam-Webster, "Intersectionality", <https://www.merriam-webster.com/dictionary/intersectionality>
- 23 <https://unsceb.org/topics/inequalities>
- 24 See the section on SOLIDAR Methodology(ies) for further information on these approaches and tools.
- 25 See the section on SOLIDAR Methodology(ies) for further information on these approaches and tools.
- 26 <https://www.unia.be/fr/articles/discrimination-belgique-2022>
- 27 <https://www.cnapd.be/>
- 28 <https://www.cnapd.be/sinformer/publications/outils-pedagogiques/ma-ville-mon-quartier/>
- 29 <https://www.hawar.help/en/project/truth-talks/>
- 30 <https://www.solidar.org/resources/training-materials/>

A K A
Active Citizens

solidar
FOUNDATION

A K A ■ ■ ■ ■
Active Citizens ■

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι απόψεις και οι γνώμες που διατυπώνονται εκφράζουν αποκλειστικά τις απόψεις των συντακτών και δεν αντιπροσωπεύουν κατ'ανάγκη τις απόψεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του Ευρωπαϊκού Εκτελεστικού Οργανισμού Εκπαίδευσης και Πολιτισμού (EACEA). Η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο EACEA δεν μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνοι για τις εκφραζόμενες απόψεις.